

Opinnäytetyö (AMK)

Myyntityön koulutusohjelma

Rahoitus- ja vakuutuspalvelut

2011

Taija Jaakkola

NUORTEN TALOUSTIETÄMYKSEN LISÄÄMINEN PANKIN JA KOULUN YHTEISTYÖN AVULLA

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Taija Jaakkola

NUORTEN TALOUSTIETÄMYKSEN LISÄÄMINEN PANKIN JA KOULUN YHTEISTYÖN AVULLA

Taloustietämys on jokaista ihmistä koskettava asia. Nykypäivänä nuorten oman talouden hallinta on entistä haastavampaa. Rahasta on tullut monille abstrakti käsite verkko- ja mobiilipalveluiden lisääntyessä. Suurin rooli talouskasvatuksessa on vanhemmilla, mutta koulun ja pankin roolit ovat myös tärkeitä.

Opinnäytetyö tehdään toimeksiantona Vammalan Seudun Osuuspankille. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten Vammalan Seudun Osuuspankki voisi olla mukana kehittämässä ja jakamassa taloustietämystä nuorille ja mitä tietoa nuoret haluaisivat pankilta saada. Tavoitteena on myös selvittää, miten Vammalan Seudun Osuuspankki voisi kehittää yhteistyötään paikallisten oppilaitosten, kuten lähiseudun lukioiden kanssa, ja mitä tämä yhteistyö tulisi sisältämään. Näiden selvitysten ja tämän opinnäytetyön pohjalta on tarkoitus tehdä Vammalan Seudun Osuuspankille selkeä suunnitelma oppilas- ja oppilaitosyhteistyön sisällöstä.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu nuorten oman talouden hallintaan liittyvistä asioista, kuten kulutuskäyttäytymisestä, säästämisestä, sijoittamisesta, lainoista ja nuorten heikentynyttä taloustietämystä koskevista tutkimuksista. Näitä asioita käsitellään juuri nuorten näkökulmasta ja otetaan huomioon esimerkiksi alaikäisiin kohdistuvat rajoitukset.

Tutkimuksen empiirinen osa toteutettiin kyselytutkimuksena ja kahtena haastatteluna. Kysely toteutettiin Webropol-kyselyohjelmaa hyödyntäen ja se lähetettiin Wilma-oppimisympäristön kautta kaikille Sastamalan seudun lukiolle. Vastauksia tuli yhteensä 46 kappaletta ja ne purettiin hyödyntäen Excel-taulukkolaskentaohjelmaa. Haastattelut tehtiin pankin toimitusjohtajalle ja nuorisovastaavalle.

Tulokset osoittavat, että lähes jokainen lukiolainen oppii omasta taloudesta ja raha-asioista koulussa. Suosituin taloustietämyksen lähde ovat kuitenkin omat vanhemmat. Nuoret ovatkin kiinnostuneita oppimaan omasta taloudesta lisää koulussa ja suosituin tapa oppia on vierailevan asiantuntijan luennot. Nämä luennot sisältäisivät tietoa verotuksesta, rahankäytöstä, säästämisestä, sijoittamisesta ja vakuutuksista. Tutkimustuloksia pystytään hyödyntämään, kun rakennetaan yhteistyösuunnitelmaa.

ASIASANAT:

taloustieto, rahankäyttö

Taija Jaakkola

INCREASING THE FINANCIAL KNOWLEDGE OF YOUNG PEOPLE WITH THE COOPERATION OF SCHOOL AND BANK

Personal finance is a subject that affects everyone. Nowadays taking care of one's own financial things are more challenging for young people. For some, money is an abstract term especially now when Internet and mobile services have become more popular. For parents the most important role is to increase the child's knowledge of financial matters. Also bank and school have important roles.

This thesis is made as an assignment for a bank called Vammalan Seudun Osuuspankki. The purpose of this research is to find out how Vammalan Seudun Osuuspankki could improve and share the knowledge of finance to young people. The purpose is also to find out what kind of information young people want to get from the bank and to find out ways for the bank to cooperate with local schools and what could this cooperation contain. Based on these findings the goal is to make a scheme of what does this cooperation include.

Theoretical framework consists of management of finances according to young people. It consists of behavioral consumption of young people, savings, investing, loans and different studies of weaken knowledge of finance. These subjects are dealt according to young people and limits for minors are taken into consideration.

Case section was executed as an inquiry and two different interviews. The inquiry was sent to all students in upper secondary school in Sastamala. The inquiry was made using Webropol-software and Excel-software was used in the analysis. Overall there were 46 replies. The interview was made for CEO of the bank and for an employee who is responsible of the cooperation with young people.

The study revealed that almost every student learn something about finance and money at school. Still most of the information is learnt from parents. Young people are interested in learning more about financial matters at school and the most popular way to learn is a lecture of an expert. These lectures should contain information of taxes, money, savings, investing and insurances. These results can be benefit when making the scheme of the cooperation between school and bank.

KEYWORDS:

Finance

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 NUORTEN OMAN TALouden HALLINTA	7
2.1 Nuorten kulutuskäyttäytyminen	7
2.2 Säästäminen ja sijoittaminen	8
2.3 Lainat	14
2.4 Nuorten taloustietämys	15
3 CASE: VAMMALAN SEUDUN OSUUSPANKKI	20
3.1 Vammalan Seudun Osuuspankki	20
3.2 Tutkimusmenetelmä ja tiedonkeruu	21
3.3 Tutkimustulokset ja niiden analysointi	23
4 JOHTOPÄÄTÖKSET	39
LÄHTEET	43

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje	45
Liite 2. Kyselylomake	46
Liite 3. Haastattelu	48

KUVIOT

Kuvio 1. Säästö- ja sijoitusaikkeet ikäryhmittäin	9
Kuvio 2. Taloustaito elämänvaiheen mukaan	18
Kuvio 3. Sukupuoli.	24
Kuvio 4. Lukion vuosiluokka.	24
Kuvio 5. Taloustietämyksen lähteet.	25
Kuvio 6. Vanhemmat ja rahankäyttö.	26
Kuvio 7. Oma taloustietämys.	27
Kuvio 8. Kuinka tärkeäksi koet seuraavat asiat?	28
Kuvio 9. Tietoa taloudesta.	29
Kuvio 10. Koulussa opittu.	30
Kuvio 11. Kiinnostus oman talouden ja raha-asioiden oppimisesta koulussa.	31
Kuvio 12. Tapoja lisätä taloustietämystä.	31
Kuvio 13. Alan asiantuntijan osallisuus.	32

1 JOHDANTO

Nyky-yhteiskunnassa lasten ja nuorten talouden hallinta on entistä haasteellisempaa. Kulutusluotot ja verkko- ja mobiilipalveluiden lisääntyminen tuovat jatkuvasti lisää haasteita nuorten talouteen ja sen hallintaan. Rahasta on tullut monille nuorille abstrakti käsite, koska numerot verkkotiliotteella ja verkkomaksaminen hämärtävät rahan arvoa. Nuoret tekevät yhä nuorempina ostopäätöksiä ja heihin kohdistuu paljon markkinointia niin internetissä kuin radiossa ja televisiossa. Vastuu nuoren talouskasvatuksesta on ensisijaisesti kodilla, mutta myös koulun tulisi tukea tätä talouskasvatusta, jotta nuoresta kasvaisi järkevä, vastuullinen kuluttaja. Pankkien rooli tässä talouskasvatuksessa on pieni, mutta verkkopalveluiden yleistymisen tekee pankkien roolista haasteellisemmän. Kuitenkin pankeilla on mahdollisuus suurempaan rooliin nuorten talouskasvatuksessa, koska pankeilla on alan asiantuntijoita. Usein taas vanhempien taloustietämys on heikkoa eikä kouluilla ole tarpeeksi aikaa perehtyä talouskasvatukseen.

Nuorten heikentynyt taloustietämys ja entistä haastavammat olosuhteet oman talouden hallinnassa ovat herättäneet myös tämän opinnäytetyön toimeksiantajan, Vammalan Seudun Osuuspankin, mielenkiinnon olla mukana kehittämässä paikallisten nuorten taloustietämystä. Nuorten on tärkeää kuulla erilaisista oman talouden hallintaan liittyvistä asioista, kuten kännykkälaskujen maksamisesta, luottotietojen säilyttämisestä, lainoista ja muista omaa taloutta koskevista asioista. Tutkimus on erittäin ajankohtainen, koska mediassa on ollut paljon puhetta nuorten heikentyneestä taloustietämyksestä. Pankeille tämä on huolestuttava asia, koska nuoret ovat pankeille tärkeitä tulevaisuuden asiakkaita. Vammalan Seudun Osuuspankki haluaa olla osallisena kehittämässä nuorten taloustietämystä yhdessä oppilaitosten kanssa, jotta nykyiset ja tulevat nuoret asiakkaat olisivat yhä valveutuneempia omaan talouteen liittyvissä asioissa.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten Vammalan Seudun Osuuspankki voisi olla mukana kehittämässä ja jakamassa taloustietämystä lukiolaisille ja mitä tietoa he haluaisivat pankilta saada. Tavoitteena on myös selvittää, miten Vammalan Seudun Osuuspankki voisi kehittää yhteistyötään paikallisten oppilaitosten, kuten lähiseudun lukioden kanssa, ja mitä tämä yhteistyö tulisi sisältämään. Näiden selvitysten ja tämän opinnäytetyön pohjalta on tarkoitus tehdä Vammalan Seudun Osuuspankille selkeä suunnitelma oppilas- ja oppilaitosyhteistyön sisällöstä.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu nuorten oman talouden hallintaan liittyvistä asioista, joita ovat erityisesti säästäminen, sijoittaminen ja lainat. Teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään myös erilaisia tutkimuksia ja artikkeleita, joissa on käsitelty nuorten heikentynyttä taloustietämystä. Työn empiirinen osa koostuu 16–19-vuotiaille nuorille suunnatusta kyselytutkimuksesta, jossa kysytään, mitä tietoa nuoret haluavat pankilta saada ja millä tavalla tätä tietoa tulisi jakaa. Pankin näkökulma on myös oleellinen asia tässä työssä, joten tutkimukseen tulee kaksi haastattelua, joista toinen haastattelu tehdään pankin nuorisovastaavalle ja toinen pankin toimitusjohtajalle.

2 NUORTEN OMAN TALouden HALLINTA

Arkikielessä oman talouden hallinta käsittää tulojen ja menojen tasapainottamisen, omien taloudellisten velvoitteiden täyttämisen sekä välttymisen ylivelkaantumiselta. Oman talouden hallintaan sisältyvät päivittäiset raha-asiat, säästäminen, sijoittaminen ja lainat. (Peura-Kapanen & Raijas 2009, 3.) Nuoret mieltävät omien raha-asioiden hoitamisen liittyvän aikuistumiseen ja itsenäistymiseen. Itsenäinen oman talouden hallinta ja omien raha-asioiden hoitaminen koetaan tärkeäksi aikuistumisen, tulevaisuuden sekä riippumattomuuden kannalta. (Säästöpankki 2009.)

Nuorten kyky hallita omaa talouttaan on yhä tärkeämpää ja haastavampaa nyky-yhteiskunnassa. Monimutkaistunut kulutusympäristö vaatii tarkempaa rahankäyttöä, mikä edellyttää näkemystä omasta taloudellisesta toiminnasta sekä vastuun kantamista omien taloudellisten valintojen seuraamuksista. Nuoret, niin kuin muutkin kuluttajat, kohtaavat jatkuvasti uusia tuotteita, jotka ovat helposti saatavilla ja joiden markkinointi on entistä aggressiivisempaa. (Peura-Kapanen 2005, 11.)

2.1 Nuorten kulutuskäyttäytyminen

Nuoriin kohdistuva markkinointi on lisääntynyt ja nuoret omaksuvat yhä helpommin teknologian, kuten matkapuhelimet ja tietokoneet, osaksi kulutuskulttuuriaan. Nuorten kulutuskulttuuria kuvataan yleisesti holtittomaksi ja esimerkiksi nuorten suuret puhelinlaskut ovat olleet esillä. (Koljonen 2002, 12–13.) Nuoret oppivat kulutusmallinsa sosiaalisesta ympäristöstään, kuten kodin, lähipiirin, kaveripiirin, koulun, ympäröivän yhteiskunnan ja median mallien avulla (Autio & Heinonen 2002, 204).

15–20-vuotiaiden tärkein rahanlähde henkilökohtaiseen kulutukseen ovat taskurahat vanhemmilta ja sukulaisilta. Muita tärkeitä rahanlähteitä ovat opintotuki sekä kesätyöt. Nuoret kuluttavat pääasiassa vaatteisiin, makeisiin, virvoitusjuomiin, jäätelöön sekä kahvilla käymiseen. Asuminen ja ruoka ovat kulutuskohteina lähinnä vanhemmilla, jotka opiskelevat ja asuvat poissa

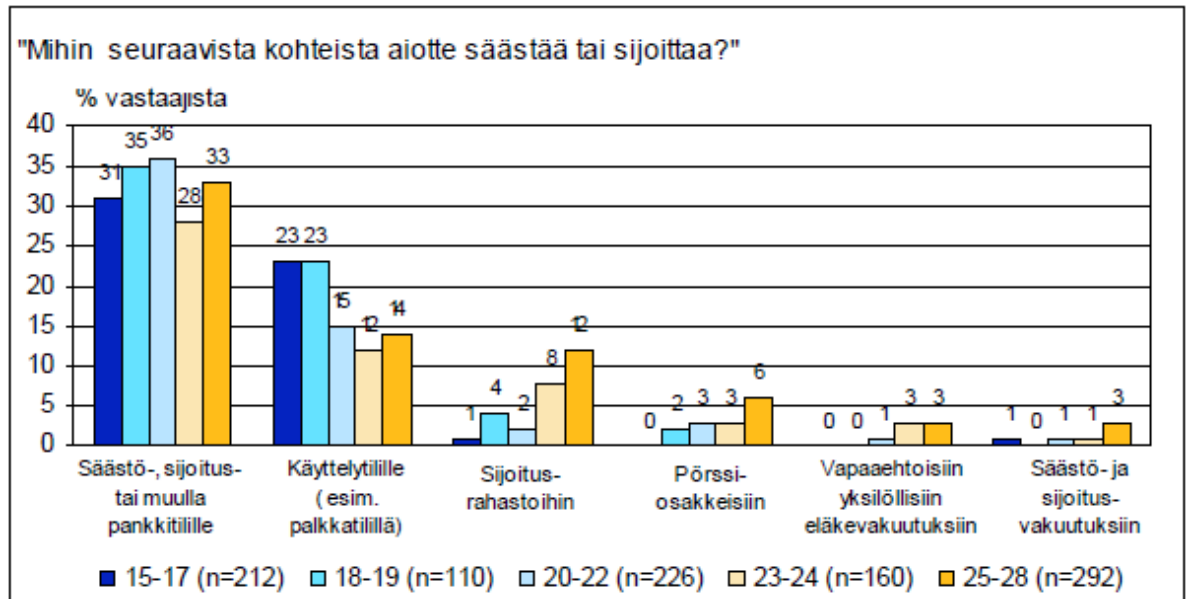
vanhempien luota. Nuoret saavat oppia kulutuskäyttäytymiseen useimmiten vanhemmiltaan tai ystäviltään. (Säästöpankki 2009.) Opiskelu on myös yksi keskeinen asia, johon nuoret käyttävät rahaa. Nuorimmille opintojen rahoittamisen keskeinen lähde on omat vanhemmat, seuraavina lähteinä tulevat työssäkäynti sekä opintoraha. Suuri osa 16–19-vuotiaista nuorista asuu vielä opiskeluaikana vanhempien luona. (Finanssialan Keskusliitto 2009, 10.)

Nuorten kulutuskäyttäytymistä ohjaa usein pakko, ja kulmakiviä ovat kulutuksen nautinnollisen ulottuvuuden sopeuttaminen tiettyihin rajoihin. Nuorten tulot ovat usein vähäiset ja menevät suoraan kulutukseen, joten säästöjä ei ole. Nuorten kulutuskäyttäytyminen on usein harkitsematonta ja lyhytjänteistä. Varsinkaan kotona asuvat nuoret eivät tunne samanlaista vastuuta rahankäytöstä kuin nuoret, jotka asuvat omillaan. Käsitys omasta rahankäytöstä alkaa muodostua, kun nuorella on omia tuloja ja hänellä on menoja, joista hänen on itse vastattava. (Peura-Kapanen 2005, 53–54.)

2.2 Säästäminen ja sijoittaminen

Säästämisellä tarkoitetaan pääosin käytössä olevaa tulon osaa, jota ei käytetä kulutukseen. Sijoittamisella taas tarkoitetaan erilaisten sijoitusinstrumenttien, kuten osakkeiden tai rahasto-osuuksien, ostamista, hallussapitoa ja myymistä. Sijoittamisen tavoitteena on tehdä voittoa ja sijoittamiseen liittyy aina riski. (Sunikka & Peura-Kapanen 2008, 2.)

Kuvio 1. Säästö- ja sijoitusaiheet ikäryhmittäin (Finanssialan Keskusliitto 2009, 17).

Nuorten säästäminen tapahtuu useimmiten joko erilliselle säästö-, sijoitus- tai muulle pankkitilille. Muita säästö- ja sijoituskohteita ovat erilaiset sijoitusrahastot, osakkeet sekä säästö- ja sijoitusvakuutukset. Ikä vaikuttaa merkittävästi aikeisiin säästää ja sijoittaa. Iällä on myös merkittävä rooli säästö- ja sijoituskohteita valittaessa. (Finanssialan Keskusliitto 2009, 17.)

Käyttötili

Alle 18-vuotiaat nuoret aikovat säästää muita useammin rahaa käyttötileilleen (Finanssialan keskusliitto 2009, 15). Käyttötili on tarkoitettu päivittäisten rahaasioiden hoitoon, ja sille voi ohjata erilaiset tulot, kuten palkan tai etuudet. Käyttötilitä voi maksaa kaikenlaiset laskut ja maksut ja siihen voi liittää erilaisia palveluita, kuten verkko- tai maksupalvelun ja erilaiset maksukortit. Käyttötilille, niin kuin kaikille muillekin tileille, maksetaan korkoa. Tilille maksettava korko vaihtelee pankeittain ja se on yleensä hyvin matala. Käyttötilin avaaminen on pääosin maksutonta, mutta sen käyttöön voi liittyä erilaisia maksuja palveluista riippuen. Riskiä käyttötillillä ei ole, paitsi inflaatioon eli rahan arvon laskuun liittyvä riski. Kaikilla pankkitalletuksilla on talletussuoja 100 000 euroon saakka eli alle 100 000 euron talletukset ovat turvattuja, vaikka pankki olisi

maksukyvytön. (Finanssivalvonta 2010.) Alle 18-vuotias voi avata käyttötilin ilman edunvalvojaan, jos hänelle tulee tilille palkka tai muu etuus, kuten opintotuki. Muussa tapauksessa käyttötilin avaamiseen ja eri palveluiden liittämiseen tarvitaan edunvalvojien, useimmiten vanhempien, suostumus (OP-Pohjola 2011b.)

Säästötili

Säästötilin suosio säästökohteena kasvaa edelleen nuorten keskuudessa (Finanssialan Keskusliitto 2009, 15). Säästämiseen tarkoitettut tilit eivät sovellu päivittäisten raha-asioiden hoitoon, koska useimmiten niihin liittyy nostorajoituksia. Nostorajoitukset voivat liittyä tiettyyn rahamäärään tai sitten nostojen lukumäärään tiettyä aikana. Säästötiliä liittyvät rajoitukset ovat pankkikohtaisia. Säästötiliä on kahdenlaisia: jatkuvia tai määräaikaista. (Finanssivalvonta 2010.)

Jatkuvalle tuottotilille voidaan säästää esimerkiksi kerran kuussa tietty summa tai silloin tällöin. Tilin korko määräytyy yleensä talletettavan määrän mukaan ja mitä korkeampi tämä talletettava määrä on, sitä korkeampaa korkoa talletukselle maksetaan. Jatkuvasta tuottotilistä voi tulla kustannuksia silloin, jos tililtä haluaa tehdä nostoja useammin tai suuremman määrän kuin tiliehdossa on määritelty. (Finanssivalvonta 2010.)

Määräaikainen tili tarkoittaa, että varat ovat talletettuina tilille tietyn määräajan. Pankki ja asiakas voivat keskenään sopia, mille ajalle talletus tehdään. Määräaikaistilit ovat pitkään olleet yksi yleisimmistä sijoitus- ja säästämismuodoista Suomessa. Määräaikaisen tilin korko määräytyy yleensä talletusajan ja -määrän mukaan sekä yleisen markkinatason mukaan. Näitä määräaikaista tilejä ei ole yleensä mahdollista lopettaa kuin vasta määräajan kuluttua. (Kontkanen 2008, 106.)

ASP-tili

ASP-tili on tarkoitettu 18–30-vuotiaille ensiasunnon ostoon säästäville. Säästöaika on vähintään kahdeksan vuosineljännestä eli kaksi vuotta ja

kymmenen prosenttia asunnon hinnasta. Talletuksia ei kuitenkaan ole pakko tehdä peräkkäisinä neljänneksinä. Talletusten tulee olla 150–3000 euroa kunakin vuosineljänneksenä. Kun säästötavoitteet on saavutettu, pankki myöntää korkotukilainan. Säästäjä saa ASP-tililleen normaalin, pankin kanssa sovituksen, talletuskoron sekä pankin määrittelemän lisäkoron. Tilillä olevat talletukset, tilille maksettava korko sekä lisäkorko ovat asuntosäästöpalkkiolain mukaan verovapaita. ASP-lainalle valtio maksaa korkotukea, jos korko nousee yli 3,8 prosentin. Korkotuki on 70 prosenttia 3,8 prosentin koron ylittävältä osalta ja tätä tukea voi saada yhteensä kymmenen vuotta. (Simola 2009.) Jos tallettaja nostaa ASP-tililtä varoja tai hankkii asunnon ennen kuin puolet talletuseristä on talletettu, ASP-sopimus purkautuu. Sopimuksen purkautuessa tallettajalla ei ole oikeutta sopimuksen mukaiseen lainaan. (Finanssivalvonta 2010.)

Sijoitusrahastot

Nuorten kiinnostus rahastosijoittamista kohtaan on laskenut (Finanssialan Keskusliitto 2009). Sijoitusrahastot ovat vaivaton ja helppo tapa sijoittaa. Sijoittajan ei tarvitse tuntea ja seurata markkinoiden tapahtumia eikä tehdä sijoituspäätöksiä yksittäisten yritysten ja arvopapereiden suhteen, koska rahastoyhtiöiden ammattilaiset tekevät sijoitukset hänen puolestaan. Sijoitusrahastolaissa on määritelty salkun hajauttaminen useisiin kohteisiin, mikä mahdollistaa sijoittajalle hyvin hajautetun arvopaperisalkun jo pienelläkin sijoitettavalla summalla. (Kontkanen 2008, 114.)

Erilaisia sijoitusrahastoja ovat osake-, korko- ja yhdistelmärahastot sekä rahasto-osuusrahastot ja erikoissijoitusrahastot. Osakerahastot sijoittavat pääosin osakkeisiin. Korkorahastot sijoittavat erilaisiin korkoa tuottaviin joukkolainoihin. Korkorahastot voivat olla lyhyen, keskipitkän tai pitkän koron rahastoja. Yhdistelmärahastot sijoittavat sekä osake- että korkomarkkinoille. Rahaston riski riippuu siitä missä suhteessa rahasto sijoittaa osakkeisiin ja korkoihin. Rahasto-osuusrahasto sijoittaa nimensä mukaan muihin rahastoihin. Tässä sijoitusmuodossa on tärkeää ottaa huomioon sijoitusrahaston sekä kohderahastojen palkkiot. Erikoissijoitusrahastoihin ei päde sijoitusrahastolaissa

määritelty sijoituskohteiden hajauttaminen. Sijoitusrahaston nimestä on selvittävä, että kyseessä on erikoissijoitusrahasto. (Finanssivalvonta 2010.)

Rahasto voi jakaa voittoa vuosittain, jolloin se on tuottorahasto tai sitten rahasto on kasvurahasto, jolloin voitto kasvattaa rahasto-osuuden arvoa. Tuottorahastojen tarkoituksena on jakaa mahdollisimman suuri vuotuinen voitto osuudenomistajilleen. Kasvutuoton tarkoituksena taas on kasvattaa rahasto-osuuksien arvoa siten, että voitto siirretään suoraan rahaston arvoon jakamattomana. Rahastoissa voi olla sekä tuotto- että kasvuosuuksia (Kontkanen 2008, 115.)

Jokaisella rahastolla on säännöt ja sijoitusstrategia. Säännöissä kerrotaan sijoitustoiminnan tavoitteet, rajoitukset, sijoituspolitiikka ja -kohteet sekä rahastoa koskevat kulut. Jokaisen rahastoyhtiön on julkaistava rahastoesite tai avaintietoesite, josta ilmenee kaikki tärkeimmät tiedot rahastosta. Tämä rahastoesite tai avaintietoesite on annettava sijoittajalle ennen rahasto-osuuksien merkitsemistä. (Finanssivalvonta 2010.)

Sijoitusrahastoihin kohdistuu enemmän kuluja kuin esimerkiksi suoriin osakesijoituksiin. Erilaisia sijoitusrahastoon liittyviä kuluja ovat merkintä- ja lunastuspalkkiot, hallinnointipalkkio, välityspalkkio, säilytyspalkkio sekä muut maksut. Kaikki sijoitusrahastoon liittyvät kulut löytyvät rahaston säännöistä. (Finanssivalvonta 2010.)

Sijoitusrahastoihin liittyy aina riski niin kuin kaikkeen muuhunkin sijoittamiseen. Se kuinka suuri riski on, riippuu rahaston sijoitusstrategiasta. Rahaston varojen hajautus useaan toisistaan riippumattomaan kohteeseen pienentää rahaston riskiä. (Kontkanen 2008, 115.) Rahastoa koskevia riskejä ovat markkinariski, aktiiviriski, likviditeettiriski, valuuttariski sekä korkoriski (Finanssivalvonta 2010).

Osakkeet

Osake on arvopaperi, jonka osakeyhtiö on laskenut liikkeelle. Osakeyhtiöitä on sekä julkisia että yksityisiä. Julkisen osakeyhtiön osakkeet ovat julkisen kaupankäynnin kohteena, kun taas yksityisen osakeyhtiön osakkeet eivät ole.

Julkisten osakeyhtiöiden osakekauppaa käydään Suomessa NASDAQ OMX Helsinki -pörssissä. (Finanssivalvonta 2010.)

On tärkeää, että ennen osakekauppaa ostaja tutustuu yritykseen ja alaan, jolla yritys toimii. Julkisille osakeyhtiöille on Arvopaperimarkkinalaissa määritelty mitä tietoja yhtiön on toiminnastaan annettava sijoittajille. Pääsääntö on, että yhtiön on tiedotettava sellaisista asioista, jotka ovat toiminnan sekä yhtiön kannalta merkittäviä ja vaikuttavat oleellisesti yhtiön osakkeiden arvoon. (Finanssivalvonta 2010.)

Osakekaupasta aiheutuu erilaisia kuluja, mutta myös tuottomahdollisuuksia. Kulut ovat pääosin osakkeiden kaupankäyntiin ja säilyttämiseen liittyviä kuluja. Osakkeiden kaupankäyntiin tarvitaan arvo-osuustili, jonka voi avata pankissa, sijoituspalveluyrityksessä tai Arvopaperikeskuksessa. Osakkeiden tuotto koostuu yhtiön jakamista osingoista ja mahdollisista kurssinousuista. Osinkotuotot määräytyvät yhtiön tuloksesta. Yhtiökokous päättää kuinka suuren osan yhtiö jakaa tuloksesta osinkoina. Osakkeiden arvonnousu on merkittävämpi tuotto sijoittajalle kuin osinkotuotot, kuitenkin tasainen osinkovirta parantaa osakkeen arvoa. Osakkeiden arvonnousu mahdollistaa sijoittajalle myyntivoiton, kun osakkeet myydään kalliimmalla hinnalla kuin mitä osakkeiden ostohinta oli. Kurssikehitys, eli osakkeiden arvonnousut ja -laskut, riippuvat markkinatilanteesta sekä yhtiöön kohdistuvista odotuksista. Osakeomistuksesta aiheutuvat kulut ja verot on otettava huomioon, kun lasketaan todellista tuottoa. (Finanssivalvonta 2010.)

Osakesijoitukseen liittyy paljon riskejä, kuten osakkeiden hintaan ja hinnan vaihteluihin liittyvä riski sekä kaupankäynnin laajuuteen liittyvä riski. Riski voi pahimmillaan toteutua yhtiön konkurssina ja sijoitetun pääoman menetyksenä. Riskeihin vaikuttavat olennaisesti muun muassa yhtiön toimiala, osakkeiden määrä sekä osakkeiden omistukset. (Kontkanen 2008, 113.) Osakesijoittamiseen liittyvää riskiä voi pienentää hajauttamalla eli ostamalla eri yhtiöiden osakkeita eri toimialoilta ja maantieteellisesti eri paikoista (Finanssivalvonta, 2010).

2.3 Lainat

Opintolaina

Opintolaina on laina, jonka valtio takaa ja joka on maksettava takaisin. Opintolainaan ovat oikeutettuja päätoimiset opiskelijat, esimerkiksi lukiolaiset, ammatillisten oppilaitosten opiskelijat tai kansanopistojen opiskelijat, jotka ovat oikeutettuja opintorahaan. Opintolainaa voivat myös saada alle 17-vuotiaat opiskelijat, jotka eivät asu vanhempiensa luona, opiskelevat muualla kuin lukiossa, ovat oikeutettuja lapsilisään eivätkä sen takia saa opintorahaa ja joiden vanhempien tulot ovat alle 61 000 euroa vuodessa. Myös 18–19-vuotiaat nuoret, jotka eivät saa opintorahaa vanhempien suurten tulojen perusteella, asuvat muualla kuin vanhempien luona ja opiskelevat toisen asteen oppilaitoksessa, ovat oikeutettuja opintolainan valtioneuvostokauteseen. (Kela 2011.)

Toisen asteen opiskelijat voivat hakea lainan takausta joko verkossa tai kirjallisesti opintorahaa ja asumislisää haettaessa. Opintolainan takausta voi hakea myös jälkikäteen verkossa tai erillisellä muutoslomakkeella. Kun lainan takaus on myönnetty, voi lainaa hakea mistä pankista tahansa. Alle 18-vuotiaiden tulee toimittaa pankkiin edunvalvojiensa kirjallinen suostumus lainan hakemiselle. Aikana, jolloin opintotukea nostetaan, on pankille maksettava yhden prosentin korkoa opintolainasta. Loppu koron osuus pääomitetään eli lisätään lainan pääomaan. Opintolainan valtioneuvostokaus on voimassa tarvittaessa 30 vuotta ensimmäisestä lainaerän nostamisesta ja lainan takaisinmaksu alkaa usein heti opintojen päätyttyä. Opiskelujen aikana maksamatta jätetty lainan korko estää opiskelijaa saamasta uutta opintolainaa. Jos Kela joutuu maksamaan opiskelijan lainan pankille, laina peritään seitsemän prosentin koron kanssa opiskelijalta takaisin. (Kela 2011.)

Kulutusluotot

Kulutusluotot ovat suhteellisen lyhytaikaisia luottoja, joita käytetään yleensä kulutushyödykkeiden ja palveluiden hankintaan. Uusia kulutusluottoja ja luoton myöntäjiä tulee markkinoille jatkuvasti lisää. Erilaisia kulutusluottoja tarjoavat

pankit, rahoitusyhtiöt, luottokorttiyhtiöt, kauppojen keskusliikkeet, yksittäiset kauppaliikkeet, matkajärjestäjät ja postimyyntiyritykset. (Kontkanen 2008, 147.)

Kulutusluotoista perittävät kustannukset vaihtelevat suuresti luoton myöntäjästä riippuen. Luottoehdot, luotosta maksettava korko ja muut maksut ovat keskeisimpiä asioita, joihin luoton ottajan on perehdyttävä huolella. Todellinen vuosikorko on otettava huomioon myös lyhyemmissä luotoissa. Kulutusluottojen käytössä on suuri riski ylivelkaantumiselle, jos ei ole perehtynyt riittävästi otettavaan luottoon. Myös markkinoiden vaihtelut ja korkojen nousut ja laskut on otettava huomioon kulutusluottoa otettaessa. (Finanssivalvonta 2010.)

Uusin markkinoille tullut kulutusluotto on vakuudeton, usein alle kolmen kuukauden mittainen pikaluotto. Näitä pikaluottoja tarjotaan useimmiten matkapuhelimen tai internetin välityksellä. Laina-ajat sekä lainattavat summat vaihtelevat pikaluoton myöntäjästä riippuen. Pikaluotoista perittävät kustannukset ovat suuret suhteessa itse lainamäärään. (Kontkanen 2008, 147.)

2.4 Nuorten taloustietämys

Taloustietämys edellyttää tiettyjen oman talouden hallinnan kannalta olennaisten perusasioiden tuntemusta, tietämystä eri finanssipalveluista, niiden käytöstä ja mahdollisuuksista sekä kykyä etsiä ja löytää tarvittavaa taloutta koskevaa tietoa (Peura-Kapanen & Raijas 2009, 8).

Sampo Pankin talousosaamista kartoittava tutkimus

Sampo Pankin teettämä nuorten talousosaamista kartoittava tutkimus toteutettiin keväällä 2009. Kyselyyn vastasi 18–27-vuotiaita nuoria Tanskasta, Suomesta, Ruotsista, Norjasta, Irlannista sekä Pohjois-Irlannista. (Sampo Pankki, 2009.)

Suomalaiset nuoret kokevat oman talousosaamisensa olevan hyvällä pohjalla, mutta Sampo Pankin tekemän tutkimuksen mukaan talousosaaminen käytännössä tuottaa nuorille haasteita. Jopa 80 % nuorista kokee hallitsevansa talousasiat hyvin tai erittäin hyvin, ja he myös pitävät itseään taloudellisesti

vastuullisina. Käytäntö kuitenkin tuottaa nuorille ongelmia, vain 43 % kyselyyn vastanneista osasi valita halvimman lainavaihtoehdon ja 59 % pystyi tunnistamaan riskipitoisimman sijoitusmuodon. Vaikka talousosaaminen koetaan helpoksi, on henkilökohtainen taloudensuunnittelu silti tärkeää. (Sampo Pankki 2010.)

Puolet kyselyyn vastanneista nuorista on mielestään tehnyt parhaansa oman taloutensa eteen, kun taas toinen puolikas ei ole tehnyt parastaan. Lähes 70 % vastanneista ei ole laatinut itselleen koskaan budjettia ja jopa yli puolet ei osaa arvioida seuraavan kuun tulojen ja menojen määrää. Vain kolmannes nuorista on joskus käynyt läpi talousasioitaan pankin kanssa. Niistä, jotka eivät ole käyneet talousasioitaan koskaan läpi pankin kanssa, puolet kokee, etteivät tarvitse pankin apua ja että nettipankista saa tarpeeksi tietoa omasta taloudestaan. Vain 13 % on sitä mieltä, että talousasioiden läpikäyminen auttaisi heitä säästämään. Kuitenkin kolmannes ajattelee, että pankki voisi auttaa parantamaan heidän talouttaan. (Danske Bank 2009.)

Nuorten omaa taloutta koskevissa asioissa tärkein lähde ovat omat vanhemmat. Ensisijaisesti nuoret tukeutuvat vanhempiin omaan talouteen liittyviä neuvoja saadakseen. Seuraavina tulevat muut sukulaiset ja ystävät. Vaikka vanhempien, muiden sukulaisten ja ystävien tuki on tärkein oman talouden neuvojen lähde, jopa 27 % nuorista ei tukeudu kehenkään omaa taloutta koskevissa ongelmassa. Lähes puolet kyselyyn vastanneista nuorista koki saaneensa koulusta osittain tarpeeksi tietoa raha- ja talousasioiden hoidosta. Kuitenkin liki kolmannes ei kokenut olevansa valmis huolehtimaan raha-asioistaan ja omasta taloudesta koulun päättyessä. (Sampo Pankki 2011.)

OP-Pohjolan taloustaitotutkimus

OP-Pohjolan taloustaitotutkimuksen tarkoituksena oli selvittää suomalaisten kokemuksia taloustaidon tasosta ja oman talouden hallinnasta. Tutkimus toteutettiin 10.–16.2.2011 ja tiedonkeruu tapahtui Internetissä. Tutkimukseen vastanneista 15 % oli elämänvaiheeltaan nuoria (OP-Pohjola 2011a.)

Tutkimukseen vastanneista nuorista selvästi yli puolet seuraa raha- ja talousasioita ja niihin liittyviä uutisia eri tietolähteistä ainoastaan silloin tällöin. Jopa neljännes nuorista ei seuraa raha- ja talousasioita lainkaan. Nuorista suurin osa ei koe talousasioiden tuntemista erittäin tärkeäksi, mutta niiden tunteminen ei myöskään ole täysin turhaa. Yli puolet nuorista vastaajista kokee talousasioiden tuntemisen keskinkertaiseksi, kun taas vanhemmat vastaajat kokevat niiden tuntemisen tärkeäksi. Raha- ja talousasioiden uutisoinnin ja kerronnan selkeydessä on nuorten mielestä paljon parannettavaa. (OP-Pohjola 2011a.)

Nuoret erottuivat tutkimuksessa oman talouden suunnittelun osalta. Nuoret keskittyvät lähinnä lyhytaikaiseen oman talouden suunnitteluun, ja jopa 18 % tutkimukseen vastanneista nuorista ei suunnittele talousasioitaan lainkaan. Nuoret kokevat hallitsevansa talouden suunnittelun heikommin kuin muut vastaajat ja haluaisivat, että taloudenhallintaa ja -suunnittelua tulisi heidän kohdaltaan parantaa. (OP-Pohjola 2011a.)

Raha- ja talousasioiden uutisointi ei nuorten mielestä ole kovin selkeää eikä ymmärrettävää eikä tietoa oman talouden suunnittelun tueksi löydy kovinkaan helposti. Nuoret osaavat hyödyntää eri tietolähteitä oman talouden suunnittelussa heikommin kuin vanhemmat kyselyyn vastanneet. Lähes puolet kyselyyn vastanneista nuorista ei hyödynnä kenenkään ohjeita tai mitään erityistä työvälinettä oman talouden suunnittelussa. Toiseksi yleisimpiä auttajia oman talouden suunnittelussa ovat sukulaiset ja ystävät, kun taas vanhemmilla vastaajilla apua suunnitteluun tuovat pankkien palveluneuvojat ja oma kirjanpito. Erityisesti nuorille tulisi keksiä uusia tapoja lähestyä raha-asioita ja tämä on suuri haaste pankeille ja vakuutusyhtiöille. Pankeilla ja vakuutusyhtiöillä on tärkeä rooli, jotta nuorille hahmottuisi mahdollisimman hyvä ja laaja kokonaiskuva omasta taloudestaan ja asiat kerrottaisiin mahdollisimman selkeästi ja ymmärrettävästi. (OP-Pohjola 2011a.)

1. Kuinka hyvin koet hallitsevasi omaan talouteen ja sen suunnitteluun liittyvät asiat?
2. Kuinka helpoksi tai vaikeaksi koet oman talutesi suunnittelun?
3. Koetko tarpeelliseksi, että oman talouden hallintaan ja suunnitteluun liittyvää osaamistasi tulisi parantaa?
4. Kuinka helppoa on mielestäsi löytää tietoa oman talouden suunnittelun tueksi?
5. Kuinka hyvin koet osaavasi hyödyntää eri tietolähteitä ja välineitä (esim. pankkien tarjoamat suunnittelutyökalut) oman talouden suunnittelussa?

Kuvio 2. Taloustaito elämänvaiheen mukaan (OP-Pohjola, 2011a).

Tutkimuksen viiden eri kysymyksen keskiarvoista laskettiin taloustaitoindeksi, joka kuvastaa taloustaitoja yleisellä tasolla ja sitä, miten hyväksi taloustaidot koetaan (kuvio 2). Indeksien maksimi on 100 ja minimi on 20. Nuorten indeksi oli alhaisin eli he kokevat taloustaitonsa huonommaksi kuin esimerkiksi seniorit tai ammatinharjoittajat. (OP-Pohjola 2011a.)

Opettajien näkökulma

Nuorten taloustietämyksen taso ei vastaa nyky-yhteiskunnan vaatimusten tasoa. Opettajille tämä on ongelma ja siihen pyritään saamaan ratkaisua. Varsinkin ammatillisen koulutuksen talousopetus jää usein vajaaksi eikä ole kovin kattavaa. Pohja taloustietämykselle luodaan jo peruskoulussa, mutta opettajat toivoisivat opetuksen laajentamista koko yläkoulun ajaksi, ei vain peruskoulun viimeiselle luokalle. Käytännönläheisyys ja arkinen talouden hallinta ovat opettajien toivomuslistalla, koska tällä hetkellä talousopetus on koulussa hyvin tietopainotteista. Tästä tietopainotteisesta opetuksesta on hankalaa sovittaa asioita arkeen ja käytäntöön. Myös eri opettajien yhteistyö on tärkeää, koska talous on niin laaja-alainen käsite, että sitä käsitellään niin

matematiikan, yhteiskuntaopin kuin kotitaloudenkin tunneilla. Talousasiat tulevat nuorten elämässä usein ajankohtaisiksi hyvin paljon myöhemmin ja siksi on vaikeaa saada nuoria kiinnostumaan asiasta. Kiinnostus on kuitenkin nuorten oppimisen kulmakivi. Opettajat kokevat opettamisen haastavaksi myös, koska talouden muutokset ovat niin nopeita. Myös länsimainen elämänmalli ja kulutuskulttuuri tuovat haasteita opetukseen. (Sevänen 2011, 44–45.)

3 CASE: VAMMALAN SEUDUN OSUUSPANKKI

3.1 Vammalan Seudun Osuuspankki

Vammalan Seudun Osuuspankki on itsenäinen, paikallista vähittäispankkitoimintaa harjoittava talletuspankki. Vammalan Seudun Osuuspankki on osa OP-Pohjola-ryhmää. Yritysmuodoltaan Osuuspankki on osuuskunta, jossa päätöksiä tekevät omistajajäsenet. Ylintä päätösvaltaa käyttää omistajajäsenistä koostuva osuuskunnan kokous tai edustajisto. Tämä kokous tai edustajisto valitsee pankille hallintoneuvoston, joka valitsee pankille hallituksen. Omistajajäsenten edustajien lisäksi hallituksessa toimii pankin toimitusjohtaja. (OP-Pohjola 2011.)

Vammalan Seudun Osuuspankki on perustettu vuonna 1922. Pankilla on kolme konttoria: pääkonttori Vammalassa ja konttorit Kiikassa ja Suodenniemellä. Vammalan Seudun Osuuspankki työllistää noin 30 henkeä yhteensä kolmessa konttorissa. Pääkonttorin yhteydessä toimivat myös OP-Kiinteistökeskus sekä Pohjola-vakuutusyhtiö. Vammalan Seudun Osuuspankki tarjoaa henkilöasiakkailleen perinteisten pankki- ja vakuutuspalveluiden lisäksi asiantuntija-apua sekä nykyaikaisia finanssirytyksen tuotteita. Pankin tavoitteena on tarjota asiakkailleen monipuoliset ja nykyaikaiset palvelut. Lisäksi tarkoituksena on auttaa asiakasta omaksumaan nykyaikaiset palvelut, kuten Internetin. (OP-Pohjola 2011.)

OP-Pohjola-ryhmän perustehtävänä on edistää omistajajäsenten, asiakkaiden ja toimintaympäristön kestäväää taloudellista menestystä, turvallisuutta ja hyvinvointia. Ryhmän päämääränä on olla johtava finanssiryhmä Suomessa. Ryhmän arvoja ovat ihmisläheisyys, vastuullisuus sekä yhdessä menestyminen. Pankki sanoo ihmisläheisyyden olevan toiminnan lähtökohtana ja se tarkoittaa aitoa välittämistä niin asiakkaista kuin työyhteisön jäsenistä. Pankin mukaan vastuullisuus ilmenee paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti esimerkillisenä ja eettisesti vastuullisena toimintana. Vahva ammattitaito on pohja laadukkaalle ja luotettavalle palvelulle. Yhdessä menestyminen antaa

suuntaa toiminnan ja palvelujen kehittämiseksi. Yhtenäinen ryhmä lisää asiakkaiden turvaa ja parantaa kykyä palvella asiakkaita entistä paremmin. (OP-Pohjola 2011.)

3.2 Tutkimusmenetelmä ja tiedonkeruu

Tutkimus toteutettiin lukiolaisille teetetyllä kyselyllä sekä Vammalan Seudun Osuuspankin toimitusjohtajalle ja nuorisovastaavalle teetetyllä strukturoidulla haastattelulla. Haastattelun ja kyselyn avulla on mahdollista saada toisiaan tukevia vastauksia sekä saada tietoon sekä toimeksiantajan että tutkimuksen kohteiden, eli lukiolaisten, näkökannat taloustietämyksestä ja sen parantamisesta. Opinnäytetyön tavoitteen saavuttamiseksi on tärkeää tietää lukiolaisten mielipiteet omasta taloustietämyksestään ja siitä, miten sitä voisi kehittää. Samalla on tärkeää myös huomioida toimeksiantajan ajatukset siitä, millä tavalla he haluavat olla mukana kehittämässä nuorten taloustietämystä ja mitä he ovat valmiita asian eteen tekemään. Toimeksiantajan sekä lukiolaisten mielenkiinnon kohteet on tärkeä yhdistää, jotta yhteistyöstä saadaan mahdollisimman toimiva ja hyödyllinen kummallekin osapuolelle. Tutkimuksessa päädyttiin käyttämään sekä kyselyä että haastattelua, koska oli tärkeää saada kummankin osapuolten näkökannat aiheeseen.

Kyselylomake

Kyselyn saatteeksi laitettiin saatekirje, jonka tarkoituksena oli kertoa kyselyn taustasta ja tarkoituksesta mahdollisimman lyhyesti ja informatiivisesti (Liite 1). Saatteesta käy ilmi myös työn toimeksiantaja sekä yhteystiedot mahdollisia yhteydenottoja varten. Saate laadittiin yhdessä toimeksiantajan kanssa ja hyväksyttiin myös koulun rehtorilla ennen kyselyn jakamista.

Kyselylomakkeen alussa selvitettiin kysyjän taustatietoja, kuten sukupuoli, ikä ja lukion vuosikurssi. Nämä taustatiedot kysyttiin siksi, että niiden perusteella on mahdollista vertailla vastauksia ja pohtia onko esimerkiksi sukupuolella tai lukion vuosikurssilla vaikutuksia asenteisiin ja mielenkiinnon kohteisiin taloustietämyksestä. Taustatietojen jälkeen selvitettiin, miten vastaaja itse

kokee taloustietämyksen, sen tason ja mitä vastaaja haluaisi taloudesta ja raha-asioista oppia. Vastaajilta kysyttiin myös lähteitä, joista he ovat tietoa taloudesta saaneet ja koulussa opittuja asioita. Pankin ja vierailevien asiantuntijoiden merkitystä taloustietämyksen lisäämisessä kysyttiin myös, koska kyselyn tarkoituksena on selvittää pankin ja koulun yhteistyön mahdollisuudet. Näiden vastausten perusteella voidaan analysoida sitä, miten lukiolaiset kokevat oman taloustietämyksensä, mitä tietoa he haluaisivat saada, mikä on koulun ja muiden kanavien rooli taloustietämyksen parantamisessa ja millä tavalla pankki voi olla mukana parantamassa taloustietämystä yhdessä koulun kanssa. Kyselylomake on tutkimuksen liitteenä 2.

Kysely toteutettiin verkkokyselynä Webropol-kyselyohjelmaa hyödyntäen ja kysymykset olivat pääosin monivalintakysymyksiä, mutta joukossa oli myös asteikkoihin perustuvia kysymyksiä. Kyselyn lopussa oli myös muutama avoin kysymys, joilla pyrittiin saamaan tarkennusta kyselyn monivalintakysymyksiin ja saamaan palautetta kyselystä. Kaikki muut kysymykset, paitsi avoimet kysymykset, olivat vastaajille pakollisia eli kyselyssä ei päässyt etenemään ennen kuin oli vastannut kysymyksiin. Tämä pakollisuus sulki pois sen, ettei kukaan vastaajista päässyt täyttämään ainoastaan yhteystietojaan arvontaa varten. Kysely jaettiin lukiolaisten käyttämän Wilma-oppimisympäristön kautta ja kyselyn vastaajat olivat anonyymeja. Jotta kyselyyn saatiin riittävästi vastauksia lyhyessä ajassa, laitettiin kyselyn loppuun yhteystietolomake, jonka täyttäneet osallistuivat elokuvalippujen arvontaan. Vastauksia kerättiin 27.10.–2.11.2011 eli vastausaikaa oli ainoastaan seitsemän päivää. Vastauksia saatiin 46 kappaletta, mikä oli hyvä tulos ottaen huomioon lyhyen vastausajan.

Kyselyn tulokset purettiin hyödyntäen Webropol-kyselyohjelmaa sekä Excel-taulukkolaskentaohjelmaa. Tulokset purettiin pääosin numeeriseen muotoon siltä osin kuin oli mahdollista ja numeeristen vastausten tueksi analysoitiin avoimia kysymyksiä. Avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden kertoa, mitä hän oikeasti ajattelee, kun taas monivalintakysymykset pystytään helpommin purkamaan numeeriseen ja sitä kautta yleistettävään muotoon (Hirsjärvi ym. 2009, 196).

Strukturoitu haastattelu

Haastattelu toteutettiin strukturoituna haastatteluna eli haastattelun kysymykset ja niiden järjestys oli ennalta määrätty (Liite 3). Haastattelu tehtiin Vammalan Seudun Osuuspankin toimitusjohtajalle sekä nuorisovastaavalle. Haastatteluja päädyttiin tekemään ainoastaan kaksi, koska toimitusjohtaja ja nuorisovastaava ovat vastuussa kouluysteistyöstä, sen sisällöstä ja sen kehittämisestä. Haastattelu sisälsi yhteensä viisi kysymystä ja niiden tarkoituksena oli selvittää, miksi juuri nuorten taloustietämyksen parantaminen on pankille tärkeää, millä tavoin pankki haluaa olla mukana jakamassa tietoa ja mitä pankki ajattelee nuorten taloustietämyksestä. Haastattelut saatiin sovittua samalle päivälle ja niihin meni aikaa noin puoli tuntia per haastattelu. Haastatteluun osallistuneista oli sovittu aikaisemmin toimeksiantajan kanssa.

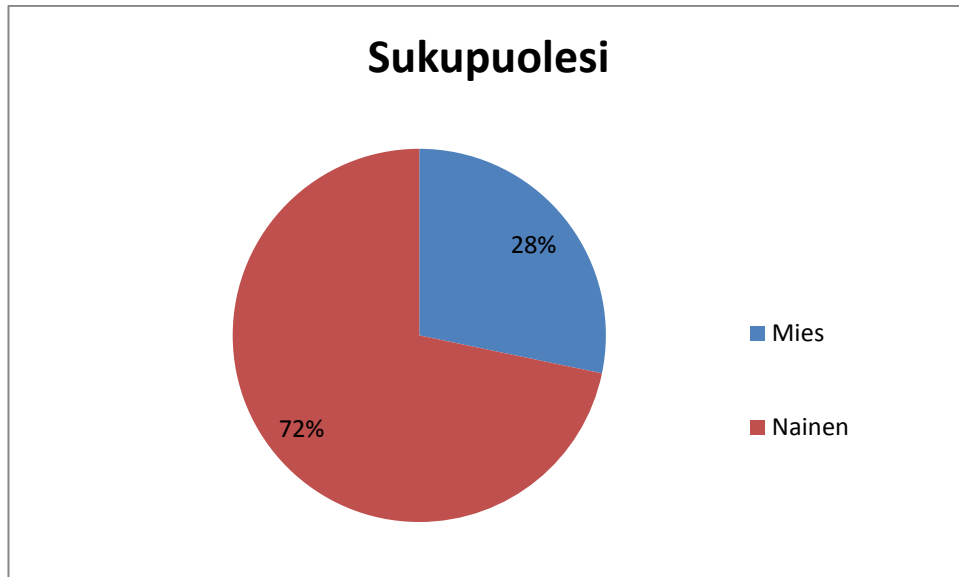
Luotettavuus

Tulosten luotettavuutta heikentää se, että jotkut oppilaista ovat saattaneet vastata kysymyksiin ilman tarkempaa kysymysten miettimistä. Avoimissa vastauksissa löytyi muutama vastaus, jotka eivät liittyneet millään tavalla kysymykseen. Luotettavuutta saattoi myös heikentää kyselyn ulkoinen motivaation lähde eli elokuvaliput. Jotkut vastaajista saattoivat vastata kyselyyn ainoastaan arvonnän takia. Kuitenkin kaiken kaikkiaan vastaukset vaikuttivat asiallisilta ja siltä, että vastaajia kysely kiinnosti. Luotettavuutta myös heikentää hieman vähäinen otoskoko verrattuna kaikkiin lukion oppilaisiin, mikä johtunee lyhyestä vastausajasta.

3.3 Tutkimustulokset ja niiden analysointi

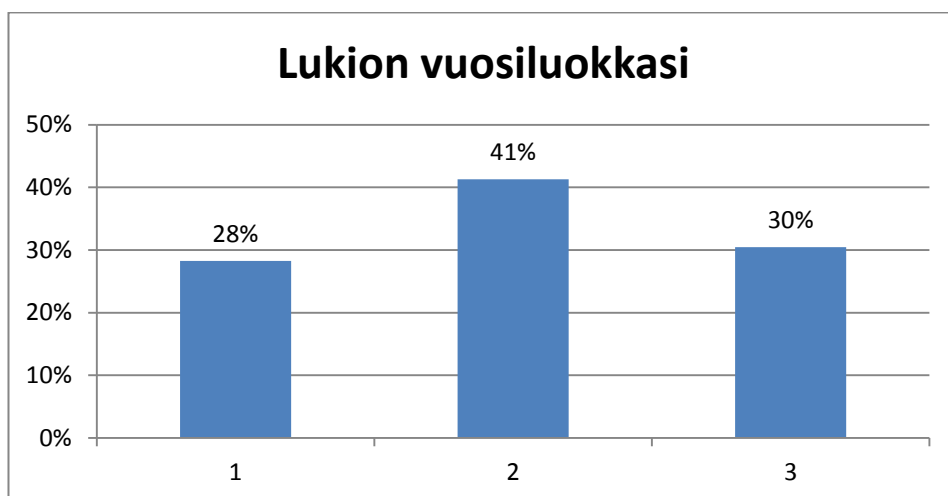
Taustatiedot

Lukiolaisilta kysyttiin taustatiedoissa (kysymykset 1-3) heidän sukupuoltaan, ikää sekä lukion vuosikurssia. Ikä jakautui kyselyssä 16–18-vuotiaisiin eli kaikki vastanneet ovat iältään tavanomaisia nuoriin lukeutuvia lukiolaisia niin kuin tarkoituksena olikin.

Kuvio 3. Sukupuoli.

Kuviosta 3 nähdään, että suurin osa kyselyyn vastanneista oli naisia, kun miesten osuus vastaajista oli vajaa kolmannes. Naisia vastanneista oli 33 kappaletta, kun miehiä vain 13 kappaletta. Kysely lähetettiin kaikille Sastamalan alueen lukiolaisille ja lukiolaisista naisten osuus on suurempi, mikä heijastuu myös vastaajiin. Naisten aktiivisuus kyselyihin vastaajina voi myös olla yksi syy epätasaiseen sukupuolijakaumaan. Myös Wilma-oppimisympäristössä vierailu voi olla naisille yleisempää kuin miehille ja lyhyt vastausaika saattoi vaikuttaa vastaajiin.

Kuvio 4. Lukion vuosiluokka.

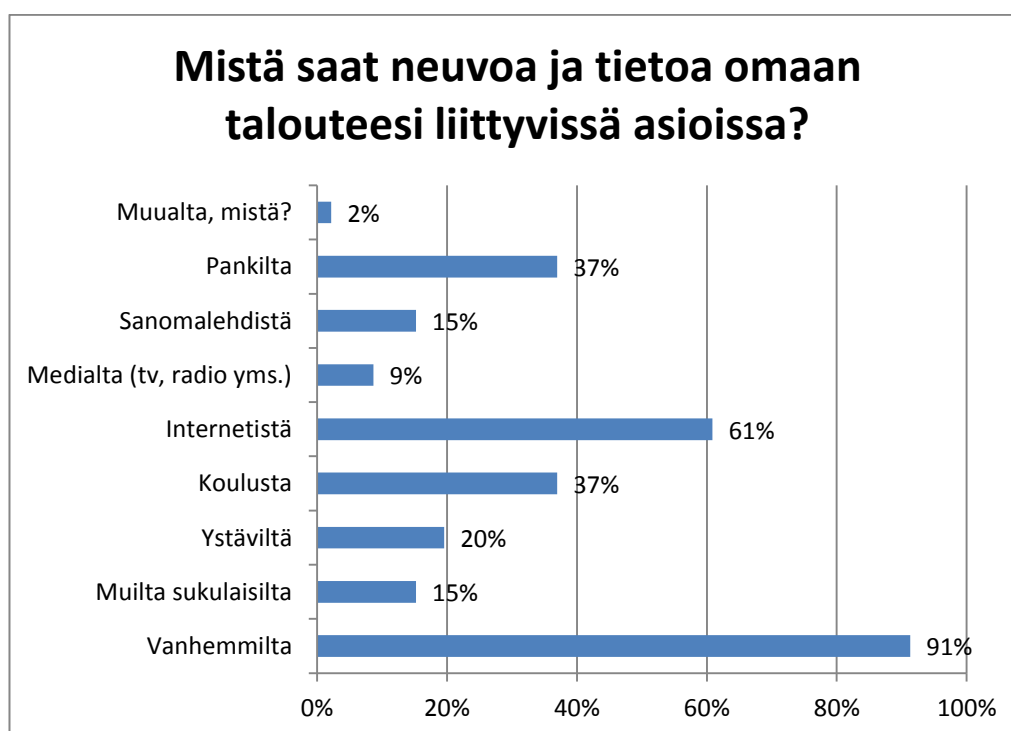

Vuosiluokittain vastaukset jakoutuivat tasaisemmin kuin sukupuolen mukaan, kuitenkin aktiivisin vastaajien joukko oli toisen vuosikurssin opiskelijat. Suurta eroa eri vuosikurssien välillä ei kuitenkaan voi sanoa löytyneen eli suoraan ei voida sanoa, mitä vuosiluokkaa kysely kiinnosti eniten.

Näiden kahden taustatiedon, sukupuolen ja lukion vuosikurssin, mukaan on tarkoitus tarkastella tuloksia, ja sitä onko sukupuolella tai vuosikurssilla merkitystä vastuksiin. Erityisesti huomiota kiinnitetään, jos joukossa esiintyy poikkeavia vastauksia sukupuolen tai vuosikurssien välillä, muuten vastauksia käsitellään yleisellä tasolla erittelemättä sukupuolta tai vuosiluokkaa.

Taloustietämyksen lähteet

Kysymyksissä 4-5 tiedusteltiin oman talouteen liittyvien asioiden lähteitä ja sitä, kuinka usein nuoret keskustelevat vanhempiensa kanssa omasta rahankäytöstä. Omaan talouteen liittyvistä lähteistä vastaajat saivat valita enintään kolme tärkeintä lähdettä. Vastausvaihtoehtona oli myös avoin vastaus, koska luettelossa oli ainoastaan yleisimmät mieleen tulleet lähteet.

Kuvio 5. Taloustietämyksen lähteet.

Lähes kaikki kyselyyn vastanneista lukiolaisista saavat neuvoa talouteen liittyvistä asioista vanhemmiltaan (Kuvio 5). Nykypäivänä nuoret käyttävät paljon verkkoa ja sen suosio tietolähteenä näkyy myös tässä kyselyssä. Sukupuolten tai vuosiluokkien välillä ei ollut mitään poikkeavuuksia vastauksissa. Ainoastaan yksi vastaaja ilmoitti lähteekseen muun vastausvaihtoehdon kuin valmiin ja vastaus oli oma poikaystävä. Koulu ja pankki ovat myös tärkeitä tietolähteitä, mikä on arvokas tieto tutkimuksen tarkoituksen kannalta.

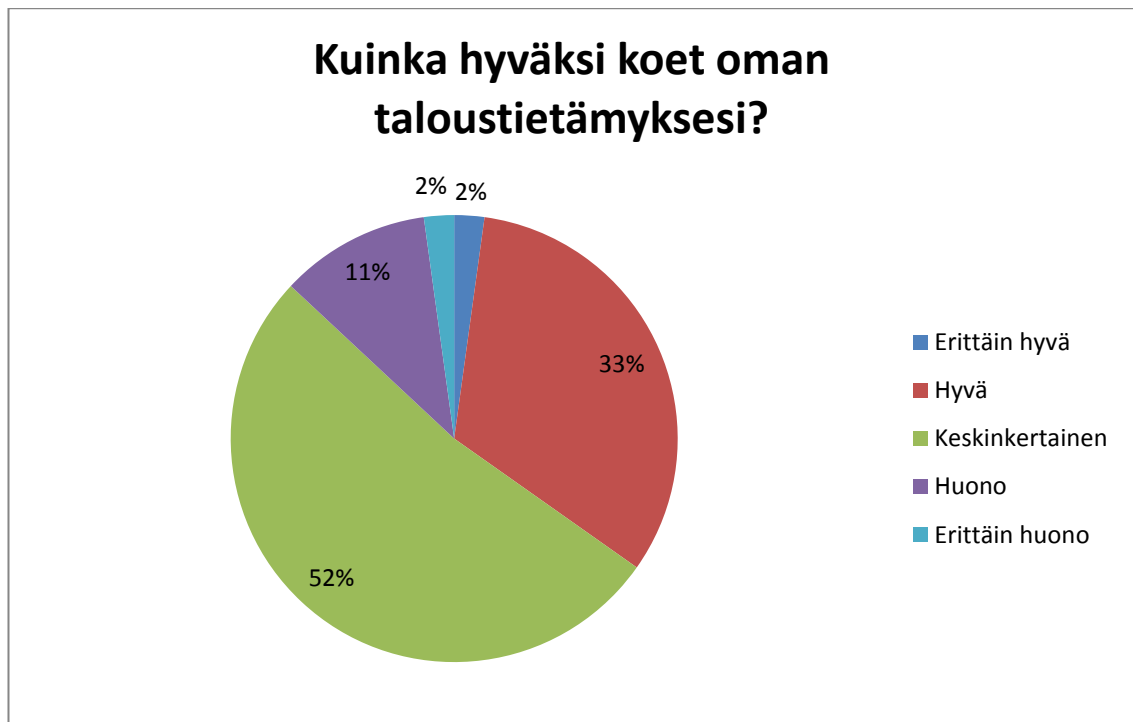
Kuvio 6. Vanhemmat ja rahankäyttö.

Vanhemmat ovat tietolähde lähes kaikille vastanneille ja tästä kertoo myös kuvio 6. Vastanneista 91 % keskustelee vanhempiensa kanssa rahankäytöstään säännöllisesti tai silloin tällöin. Tämä sama prosenttiosuus ilmoitti vanhempiensa tietolähteeksi omaan talouteen liittyvissä asioissa. On kuitenkin huomattava, että 9 prosenttia vastaajista ei käy koskaan keskustelua rahankäytöstään vanhempiensa kanssa, mutta he saavat tiedon taloudestaan muuta kautta. Ainoastaan yksi kyselyyn vastanneista ei keskustele vanhempiensa kanssa rahankäytöstä eikä myöskään saa tietoa heiltä talouteen liittyvissä asioissa. Muut, jotka eivät keskustele vanhempiensa kanssa koskaan rahankäytöstä, olivat merkinneet vanhemmat yhdeksi tärkeimmistä taloustietämyksen lähteistä. Tässä ilmenee pieni ristiriitaisuus, mutta myös

omaan talouteen liittyvät neuvot ja rahankäyttö ovat käsitteinä erilaiset, mikä saattaa vaikuttaa vastauksiin.

Taloustietämyksen kokeminen

Vastaajilta kysyttiin kysymyksissä 6-7 millä tasolla he kokevat oman taloustietämyksen olevan ja miten tärkeäksi he kokevat oman taloustietämyksen tuntemisen ja parantamisen.

Kuvio 7. Oma taloustietämys.

Vastaajista yli puolet koki oman taloustietämyksensä keskinkertaiseksi. Jopa 85 % vastaajista koki keskinkertaiseksi tai hyväksi oman taloustietämyksensä tason. Ainoastaan 13 % koki omaavansa huonon tai erittäin huonon taloustietämyksen tason, kun taas yksi vastaajista oli sitä mieltä, että oma taloustietämys oli erittäin hyvällä pohjalla.

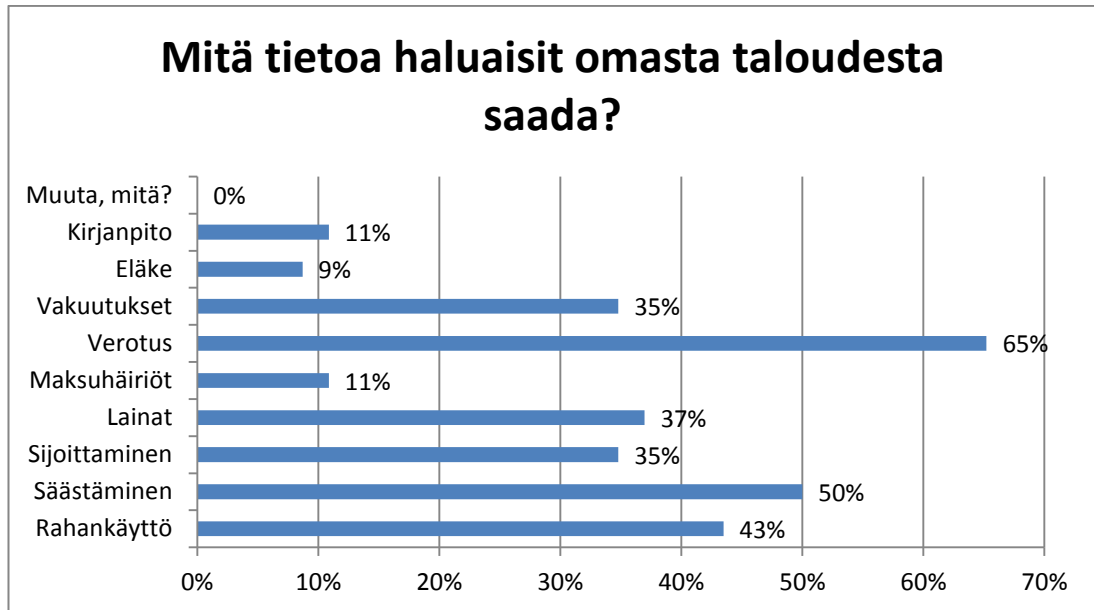
	1 Täysin turhaa	2 Turhaa	3 Tärkeää	4 Erittäin tärkeää	Yhteensä	Keskiarvo
Raha- ja talousasioiden tunteminen	0	0	27	19	46	3,41
Oman taloustietämyksen parantaminen	0	0	30	16	46	3,35
Yhteensä	0	0	57	35	92	3,38

Kuvio 8. Kuinka tärkeäksi koet seuraavat asiat?

Raha- ja talousasioiden tunteminen ja oman taloustietämyksen parantaminen on kaikille vastaajille tärkeää tai erittäin tärkeää kuten kuviosta 8 näkyy. Vastausvaihtoehtojen 2 ja 3 välistä puuttuva vaihtoehto sai kuitenkin vastaajilta palautetta. He olisivat kaivanneet perinteistä 5-portaista asteikkoa. 4-portaisen asteikon käyttäminen oli kuitenkin suunniteltua, jotta vältetään keskimmaisilta vastauksilta ja vastaajat joutuvat oikeasti miettimään näiden asioiden tärkeyttä. Miesten vastauksissa painottuivat enemmän se, että raha- ja talousasioiden tunteminen ja oman taloustietämyksen parantaminen on erittäin tärkeää, kun taas naisten keskuudessa vastaukset painottuivat vaihtoehtoon 3 eli tärkeää. Vuosikurssien kesken vastauksissa ei näkynyt eroavaisuuksia kummassakaan kysymyksessä.

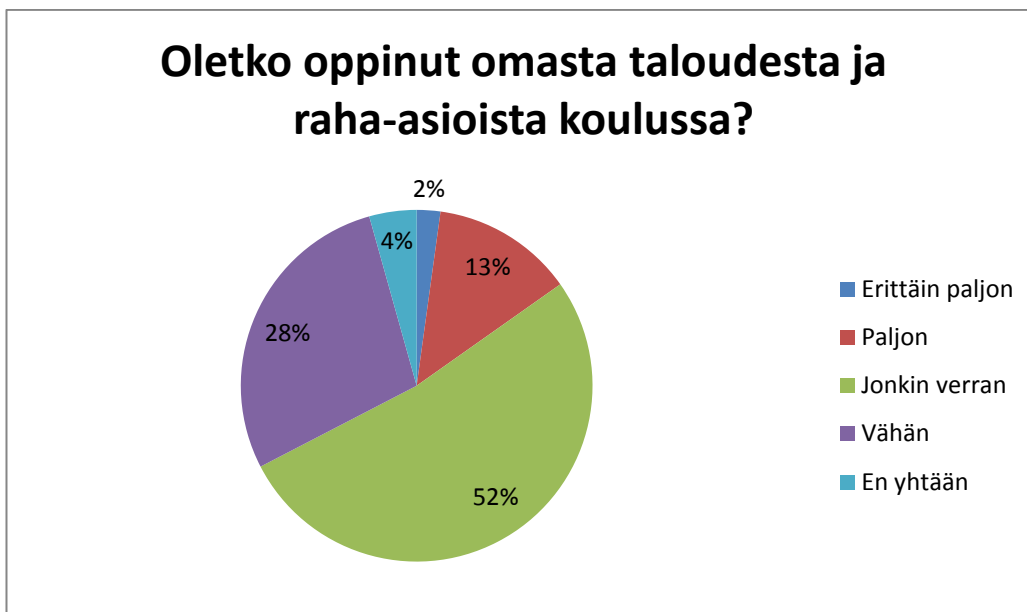
Taloustietämys ja koulu

Kysymykset 8-12 taloustietämyksestä ja koulusta koostuivat lukiolaisten kokemuksesta koulussa opetetusta taloustietämyksestä ja sen sisällöstä. Lisäksi tiedusteltiin vastaajien kiinnostusta oppia omasta taloudesta koulussa, mitä tietoa he haluavat saada, miten oman talouden asioita tulisi opettaa ja mikä voisi olla pankin rooli tämän koulussa tapahtuvan opetuksen tukena.

Kuvio 9. Tietoa taloudesta.

Vastaajilta tiedusteltiin keinoja jakaa taloustietämystä, jolloin on myös tärkeää tietää, mitä tietoa taloustietämys pitää sisällään. Kuviosta 9 nähdään vaihtoehdot taloutta koskevista tiedoista. Tässä kysymyksessä vastaajat saivat valita enintään 3 tärkeintä vaihtoehtoa. Verotus on jokaista ihmistä koskettava asia ja sitä ei kouluissa sen suuremmin käydä läpi muuten kuin matematiikan laskujen muodossa. Ei siis mikään ihme, että lukiolaiset kokevat verotuksen asiaksi, josta he haluavat oppia lisää. Säästäminen ja rahankäyttö kulkevat usein rinnakkain: jos ei osaa käyttää vastuullisesti rahaa, ei saa säästettyä. Myös lainat koskettavat lähes jokaista ihmistä jossakin elämän vaiheessa, ja varsinkin opintolaina on lukiolaisnuoria koskettavista lainoista merkittävin.

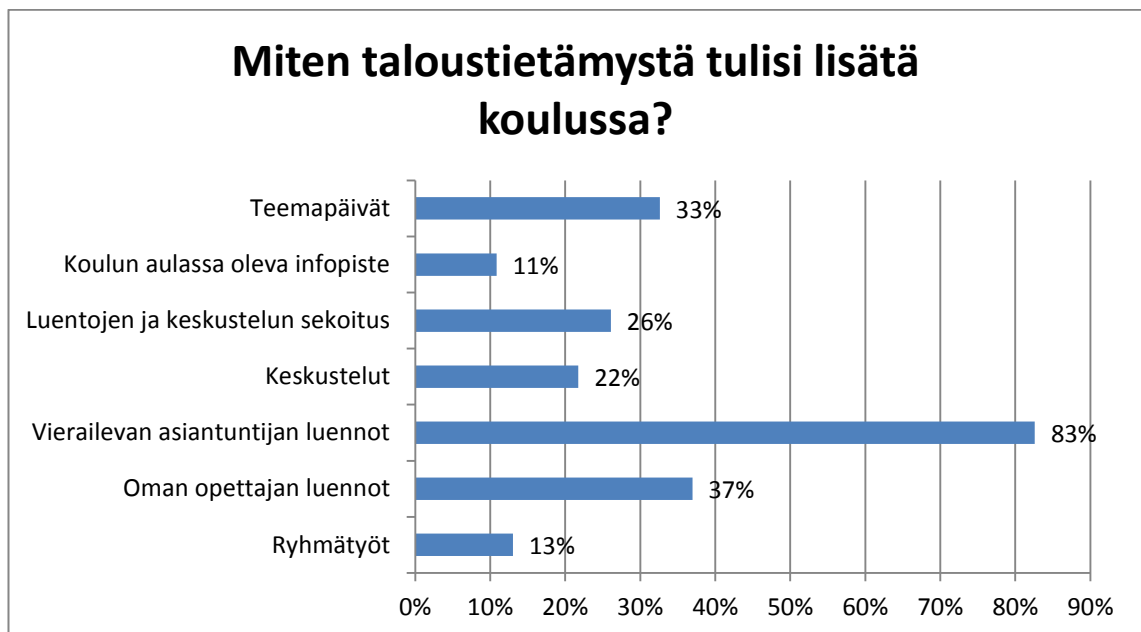
Kuvio 10. Koulussa opittu.

Koulussa omasta taloudesta ja raha-asioista ovat oppineet lähes kaikki kyselyyn vastanneet. Ainoastaan 4 % kyselyyn vastanneista ilmoittaa, ettei ole oppinut koulussa omasta taloudesta ja raha-asioista yhtään. Yli puolet vastanneista on oppinut jonkin verran omasta taloudesta ja raha-asioista koulussa. Yhteensä 80 % vastanneista on siis oppinut näistä asioista koulussa vähän tai jonkin verran. Vastanneista 15 % kertoo oppineensa koulussa talousasioista paljon tai erittäin paljon. Lukiolaiset saavat itse valita tietyt oppiaineet, joita he opiskelevat enemmän kuin muita aineita. Tämä saattaa vaikuttaa myös siihen, kuinka paljon vastaaja on omasta taloudesta oppinut koulussa. Tietyissä oppiaineissa käsitellään taloustietämystä enemmän kuin toisissa. Näitä aineita ovat esimerkiksi matematiikka ja yhteiskuntaoppi.

Kuvio 11. Kiinnostus oman talouden ja raha-asioiden oppimisesta koulussa.

Kuvio 11 osoittaa, että lukiolaiset ovat kiinnostuneita oppimaan omasta taloudestaan ja raha-asioistaan koulussa. Ainoastaan 7 % ei ole kiinnostunut oppimaan näistä. Jokaisella ihmisellä on eri mielenkiinnon kohteet ja kaikkia eivät talousasiat kiinnosta. Vastaajat ovat kuitenkin ymmärtäneet talousasioiden merkityksen heidän jokapäiväiseen elämäänsä ja tulevaisuuteensa.

Kuvio 12. Tapoja lisätä taloustietämystä.

Kysymyksessä 11 tiedusteltiin opetustapoja lisätä taloustietämystä koulussa. Vastaajat saivat valita enintään kolme mieleisintä tapaa. Ehdoton suosikki oli vierailevan asiantuntijan pitämät luennot. Tätä keinoa tukivat myös kysymyksen 13 vastaukset, jossa vastaajat saivat avoimesti kertoa siitä, millä tavalla pankki voisi olla mukana jakamassa taloustietämystä yhdessä koulun kanssa. Lähes kaikki kysymykseen vastanneet halusivat pankista jonkun kertomaan asioista. Teemapäivä oli myös yksi, minne pankki olisi erittäin tervetullut. Huomioitavaa oli kuitenkin, että vastanneet halusivat heidän toiveitaan kuunneltavan ennen luennon pitämistä, jotta he saisivat tietoa asioista, jotka oikeasti kiinnostavat. Vierailevan asiantuntijan ja teemapäivien lisäksi oman opettajan luennot ovat tärkeä keino nuorille oppia taloustietämystä. Yksittäinen vierailevan asiantuntijan luento antaa oppilaille vain lyhyen ja usein melko suppean kuvan taloudesta, kun taas opettajalla on yleensä koko kurssi aikaa käsitellä vastaavia asioita.

Kuvio 13. Alan asiantuntijan osallisuus.

Kysymyksessä 12 vastanneilta kysyttiin kuinka tärkeäksi he kokevat sen, että taloustietämystä opettaa alan asiantuntija, kuten pankin toimihenkilö. Ainoastaan 7 % vastaajista ei kokenut sen olevan yhtään tarpeellista, kun taas

yli 60 % koki sen olevan joko tarpeellista tai erittäin tarpeellista. Jonkin verran tarpeelliseksi asian koki lähes kolmannes vastaajista. Tämä kysymys tukee myös kuviossa 12 nähtäviä tuloksia. Vierailevalla asiantuntijalla on positiivinen merkitys taloustietämyksen lisäämiselle ja opettamiselle. Tarkasti määriteltynä tämä asiantuntija voisi olla juuri pankin toimihenkilö, joka tietää alasta ja sen käytännöistä syvemmin kuin luokan oma opettaja.

Avoimet kysymykset

Avoimissa kysymyksissä (kysymykset 13–15) kysyttiin vastaajien kokemuksia koulussa opetetusta taloustietämyksestä, siitä, miten pankki voisi olla mukana parantamassa taloustietämystä yhdessä koulun kanssa sekä yleisiä kommentteja taloustietämyksestä, sen lisäämisestä ja kyselystä yleisesti.

Kysymykseen 13 oli vastannut yhteensä 33 henkilöä. Vastaajien mielestä on monta eri tapaa, joilla pankki voi olla mukana yhdessä koulun kanssa parantamassa nuorten taloustietämystä. Ensisijaisena ovat kouluvierailut ja kouluissa pidettävät luennot: ”Selvittäisi, mitä oppilaat tahtovat taloustietämyksestä tietää ja sen perusteelta tehdä jonkinlaisen esityksen koululla.” Jopa 23 vastaajaa mainitsi luennot tapana, jolla pankki voisi olla mukana kehittämässä taloustietämystä. Tätä tukee myös kuvion 9 antama tieto. Vierailujen ja luentojen tarkoituksena olisi tukea opettajien antamaa opetusta ja olisi tärkeää kerätä oppilaiden mielipide opetettavasta aiheesta. Yksi vastaajista pitikin tärkeänä, että pankin luennot ”tarkentavat ja tukevat opettajan opettamia asioita.” Jotkut vastaajista haluaisivat pankilta jopa sijoitusvinkkejä.

Kysymyksissä muita vastauksia olivat erilaiset esitteet, vierailut pankkiin ja teemapäivät. Esitteiden jakaminen oppilaille on rajoitettua, koska pankki ei saa markkinoida tai jakaa materiaalia palveluistaan alaikäisille ilman vanhempien lupaa. Yksittäisinä vastauksina erottuivat erilaiset iltamat, joissa keskusteltaisiin taloudesta: ”Pankkiin voisi järjestää vierailun tai vierailuja joissa käsiteltäisiin aina kerralla yhtä aihealuetta, kuten vaikka verotusta, sijoittamista.” Koulussa on aikaisemmin käynyt pankin toimihenkilöitä pitämässä luentoja ja sitä pidettiin hyvänä asiana, mutta myös luentojen vuorovaikutteisuutta pidettiin tärkeänä eli

luentojen oheen tulisi saada keskustelujuja: ”Meillä on käynyt vieras pankista. Se oli mielestäni oikein hyvä luento, mutta jää tyhjäksi ellei oppilaat esitä kysymyksiä. Joten motivaatio pitää saada opettajiin. Pankilla ei ole välttämättä valtaa vaikuttaa asiaan.”

Kysymyslomakkeen kysymyksen 14 tarkoituksena oli tarkentaa koulussa opittuja asioita syvemmin kysymyksen 10 pohjalta. Vastauksia kysymykseen oli 32 kappaletta. Vastauksista kävi ilmi, että monet vastaajista ajattelivat opetuksen olevan pintapuolista eikä se antanut heille tarpeeksi eväitä tulevaan itsenäiseen elämään: ”Asiaa on käsitelty koulussa melko pintapuolisesti. Esim. pikavippejä ei kannata ottaa.” Osa taas oli luetellut kattavan listan oppimistaan asioista: ”Olen oppinut perustiedot talouselämästä ja esimerkiksi pankkien toiminnasta, säästö- ja sijoitustoiminnasta sekä oman talouden suunnittelusta ja seuraamisesta.” Vastauksilla oli selkeä yhteys: ne vastaajista, jotka kokivat oppineensa paljon talousasioista koulussa, olivat luetelleet pitkän ja kattavan listan oppimistaan asioista, kun taas ne, jotka eivät kokeneet oppineensa paljoa, kertoivat opetuksen olevan pintapuolista ja suppeaa. On myös huomattavissa, että varsinkin vastaajat, jotka ovat kiinnostuneita oppimaan omasta taloudesta ja raha-asioista enemmän koulussa, kokevat myös opetuksen olleen pintapuolista ja he ovat oppineet omasta taloudesta koulussa vain vähän tai jonkin verran.

Koulussa opetetuista asioista nousee vastauksissa esiin verotus: ”Verotuksesta, maksuhäiriöistä, lainaamisesta, hintavertailua, erilaisista sosiaalityistä.” Verotusta on käsitelty matematiikan tunneilla, mutta silti kuvion 10 mukaan vastaajat haluaisivat saada vielä enemmän tietoa verotuksesta. Myös perusasioita omasta rahankäytöstä ja säästämisestä on kouluissa käsitelty, mutta aika paljon yleisellä tasolla: ”Omasta taloudesta en hirveän paljon, enemmän yleisesti.” Vastauksista kuitenkin näkee, että jokainen vastaaja on oppinut omasta taloudestaan edes jotakin koulussa.

Kysymykseen 15 vastanneet olivat lähes kaikki sitä mieltä, että taloustietämys on tärkeää. Vastanneita oli yhteensä 17 kaikista vastanneista. Vastanneet ymmärsivät, että kaikki tarvitsevat taloustietämystä, koska jokainen on

tekemisissä rahan ja talousasioiden kanssa: ”Taloustietämyksen opetusta tulisi lisätä, koska sitä ainakin kaikki tulee tarvitsemaan.” Joitakin talousasiat eivät kiinnostaneet niin paljon, mutta he silti ymmärsivät niiden tärkeyden ja sen, että oppiminen on omasta itsestä kiinni: ”Minulla on omalla tapaan aina ollut pieni vastahakoisuus talouslaskennan suhteen. Kun elämä alkaa olla siinä vaiheessa, että omiin siipiin on turvattava, niin yllättäen niihin laittaa itsensä paneutumaan. Sinänsä taloustietämystä saa nykyään oikein paljon. Yhteiskuntaopin ja matematiikan tunneilla varsinkin, mutta myös muut opettajat ja lehdet käsittelevät asiaa säännöllisesti. Pidemmänpäälle kaikki on kuitenkin vain omasta motivaatiosta kiinni.” Kysely itsessään sai myös hyvää palautetta: ”Kysymykset oli muotoiltu helpoiksi, yleensä kyselyissä on niin epäselvät kysymykset, ettei niistä ymmärrä yhtään mitään, mutta tämä oli selkeä.”

Vammalan Seudun Osuuspankin näkökulma nuorten taloustietämykseen

Haastatteluissa kysyttiin Vammalan Seudun Osuuspankin toimitusjohtajalta ja nuorisovastaavalta pankin näkökulmaa nuorista, heidän taloustietämyksestään ja siitä, miksi pankki haluaa tehdä koulujen kanssa yhteistyötä taloustietämyksen parantamiseksi (Liite 3). Kummassakin haastattelussa painottui nuorten rooli pankkien tulevaisuuden asiakkaina. Lähes kaikilla nuorilla on jossakin pankissa tili, yleensä vanhempien avaama. Kun nuori täyttää 18 vuotta, alkaa hän yleensä huolehtia omista pankkiasioistaan.

Vammalan Seudun Osuuspankin toimitusjohtajan mukaan pankin on tärkeää olla mukana siellä, missä nuoret luonnostaan ovat ja liikkuvat. Siksi juuri koulut ovat luonnollisin paikka, missä pankki voisi jakaa nuorille taloustietämystä. Muutkin kanavat ovat tärkeä osa taloustietämyksen jakamista, mutta ongelmaksi on muodostunut löytää juuri oikea keino esiintyä näissä kanavissa. Muut alalla toimijat ovat esimerkiksi verkossa ja siksi myös Vammalan Seudun Osuuspankille ja koko ryhmälle on tärkeää näkyä näissä samoissa kanavissa. Toimitusjohtaja huomioi kyllä, että taloustietoa on saatavissa verkossa monessa eri paikassa, mutta juuri Vammalan Seudun Osuuspankki haluaa näkyvyyttä myös paikallisena toimijana. (Toimitusjohtaja J.R. 19.10.2011.)

Nuorisovastaava painottaa erityisesti monikanavaisuutta ja sitä kautta myös vaivattomuutta. Mitä useammassa kanavassa pankki esiintyy, sitä vaivattomammin ihmiset saavat yhteyden pankkiin. Tämän vaivattomuuden kautta pankista tulee myös ihmisläheisempi, eikä ihmisillä olisi enää suurta kynnystä asioida pankin kanssa. (Nuorisovastaava V.E. 19.10.2011.)

Syitä, miksi Vammalan Seudun Osuuspankki haluaa olla mukana jakamassa taloustietämystä juuri nuorille, on monia. Ensisijainen syy on tulevat pankin asiakkaat. Tästä nuorisojoukosta tulee Vammalan Seudun Osuuspankin tulevaisuuden asiakaskunta. Toimitusjohtaja mainitsee myös yleisen keskustelun nuorten heikentyneestä taloustietämyksestä ja tutkimukset tästä aiheesta: ”On tietysti tehty ihan myös puolueetonta tutkimusta siitä, millä tasolla nuorten taloustietämys on, ja ne tulokset eivät todellakaan ole mitenkään mairittelevia elikkä siinä on todella kovasti parannettavaa.” (Toimitusjohtaja J.R. 19.10.2011.) Koulut myös hyötyvät tästä pankin yhteistyöstä, koska he saavat ulkopuolista apua ja samalla myös vaihtelua opetukseen. Kuitenkin pitkällä tähtäimellä Vammalan Seudun Osuuspankki hyötyy nuorten taloustietämyksen parantamisesta, kun nuoret tulevat pankkiin hoitamaan asioita, ja heillä on jo tietoa esimerkiksi lainoista ja koroista.

Juuri nuorten taloustietämyksen taso kiinnostaa nuorisovastaavaa myös, koska heissä on pankin tulevaisuus ja tulevaisuuden asiakkaat. Rahankäyttö ja arvot ovat muuttuneet kahdenkymmenen vuoden aikana paljon, ja nuorisovastaava kokee, että rahan ja oman talouden merkitys on nykypäivänä väheksyttyä. Nuorisovastaava on kokenut tämän merkityksen laskun jokapäiväisessä työssään ja toivoisi ihmisten ottavan enemmän vastuuta omista asioistaan. Etenkin nuoret tukeutuvat liikaa vanhempiinsa ja luottavat omien vanhempien hoitavan asiansa. Taloustietämyksen taso ja sen parantaminen ovat tärkeitä myös siksi, että nuoret ymmärtävät, että heistäkin tulee jonakin päivänä vastuuntuntoisia aikuisia, joiden tulee hoitaa omat ja mahdollisen perheen asiat. (Nuorisovastaava V.E. 19.10.2011.)

Vammalan Seudun Osuuspankin toimitusjohtajan mukaan nuorten taloustietämyksen taso ja tason parantaminen ovat tärkeitä, koska silloin nuoret

ymmärtävät talous- ja raha-asioiden merkityksen. Toimitusjohtaja painottaa, että laskujen maksu ajallaan ja luottotietojen säilyminen ovat ensiarvoisen tärkeitä asioita. Jos luottotiedoissa on merkintöjä, se vaikuttaa nuoren elämässä hyvin moneen eri asiaan, kuten vuokra-asunnon ja lainan saantiin. Taloustietämyksen tason parantaminen ehkäisee tilanteita, joissa nuori tulee hakemaan pankkiin esimerkiksi opintolainaa eikä ymmärrä, että merkintä luottotiedoissa estää lainan saamisen. Toimitusjohtaja uskoo, että valtaosalla nuorista asiat on hyvin hoidettu ja ongelmia ei tule, mutta asioilla on aina myös kääntöpuolensa. On myös paljon sellaisia asioita, joihin nuori törmää vain muutaman kerran elämässään ja toimitusjohtajan mielestä on hyvä, että nuorella on näistä asioista jonkinlainen käsitys olemassa. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi asuntolaina ja perintöasiat. (Toimitusjohtaja J.R. 19.10.2011.)

Asioita omasta taloudesta, joita Vammalan Seudun Osuuspankin toimitusjohtaja ajattelee nuorten tarvitsevan, ovat pääosin ne, mistä kanavista nuori rahaa saa ja mihin rahaa kuluu. Tulot ja menot tulee pitää tasapainossa, jotta asiat hoituvat ilman ongelmia. Kirjanpito on tässä hyvä apu. Myös pankkimailman eri tuotteet olisi nuoren hyvä tuntea, varsinkin ne tuotteet, jotka koskettavat nuorta itseään. Tällaisia palveluja ovat ainakin verkkopalvelu, tilit, kortit, opintolaina ja säästäminen. (Toimitusjohtaja J.R. 19.10.2011.) Pankin nuorisovastaava on samaa mieltä toimitusjohtajan kanssa ja korostaa sitä, että oma talous koostuu monista eri asioista, ja erityisesti vastuun ottaminen näistä asioista on tärkeää nuorelle (Nuorisovastaava V.E. 19.10.2011).

Vammalan Seudun Osuuspankin toimitusjohtaja kokee, että niin nuoret kuin vanhemmatkin ovat tänä päivänä vaikeammin houkuteltavissa pankkiin ja omiin erillisiin tilaisuuksiin. Pankilla on kokemusta näistä erinäisistä tilaisuuksista, mutta ne eivät ole onnistuneet houkuttelemaan ihmisiä paikalle. Koulu on siksi tärkeä paikka taloustietämyksen lisäämiselle. Siellä ajatukset ovat usein suuntautuneet tiettyjen asioiden äärelle ja opettajat auttavat vaikutuskanavana siinä rinnalla. (Toimitusjohtaja J.R. 19.10.2011.)

Pankin nuorisovastaava on havainnut kynnyksen pankin ja nuorten välillä, ja siksi koulu on hyvä yhteistyökumppani. Kouluissa oppilaat ovat kuitenkin

luonnostaan, eikä heitä tarvitse kutsua erikseen mihinkään. Nuorisovastaava painottaa, että pankki on palveluyritys siinä missä moni muukin yritys. Pankin työ on neuvoa ja auttaa. Lisäksi pankki haluaa olla mukana toteuttamassa nuorten tulevaisuuden asioita, kuten oman asunnon hankkimista. (Nuorisovastaava V.E. 19.10.2011.)

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Taloustietämys on jokaista ihmistä koskettava asia. Taloustietämyksen ja oman talouden hallinnan perusteet opitaan pääosin kotona, mutta myös muilla, kuten koululla, pankilla ja medialla, on tärkeä osa taloustietämyksen jakamisessa. Eri kanavilla on eri rooli ihmisen iästä riippuen, nuoremmat turvaavat enemmän kotiin ja vanhempiin, kun taas vanhemmat enemmän pankkiin. Taloustietämyksen taso vaikuttaa kuitenkin ratkaisevasti ihmisten selviytymiseen omaa taloutta koskevista asioista. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten toimeksiantaja, Vammalan Seudun Osuuspankki, voisi olla mukana kehittämässä ja jakamassa taloustietämystä nuorille ja mitä tietoa nuoret haluaisivat pankilta saada. Tavoitteena oli myös selvittää, miten Vammalan Seudun Osuuspankki voisi toimia yhteistyössä paikallisten lukioiden kanssa, ja mitä tämä yhteistyö tulisi sisältämään. Näiden selvitysten pohjalta on tarkoitus tehdä Vammalan Seudun Osuuspankille selkeä suunnitelma kouluyhteistyöstä.

Vammalan Seudun Osuuspankin ja koulun yhteistyössä on yhteensä kolme eri osapuolta, joiden kiinnostuksen kohteet on otettava huomioon: Vammalan Seudun Osuuspankki, koulu sekä lukion oppilaat. Jotta yhteistyö olisi mahdollisimman hedelmällistä, tulisi yhteistyölle löytää kutakin osapuolta kiinnostavat keskeiset asiat. Toimeksiantajalle tämä keskeinen asia on tulevaisuuden asiakkaiden eli nuorten taloustietämyksen lisääminen siten, että heistä tulee kannattavia ja valveutuneita asiakkaita. Vammalan Seudun Osuuspankille on myös tärkeää olla nuorille pankki, joka on helposti ja vaivattomasti lähestyttävissä. Koululle tämä yhteistyön keskeinen osa olisi oppilaiden oppimistason parannus ja opetuksen tukeminen sekä piristäminen. Oppilaille taas tämä olennainen osa olisi itseä kiinnostavien ja omaa elämää koskettavien asioiden käsitteleminen asiantuntijoiden avulla sekä vaihtelu oppimiseen.

Tutkimus osoittaa, että lähes kaikki lukiolaiset oppivat omasta taloudesta koulussa. Kuitenkin tärkein tietolähde omasta taloudesta ovat omat vanhemmat ja heidän kanssaan nuoret myös keskustelevat rahankäytöstään. Internet on

myös yksi suosituimpia taloustietämyksen lähteitä. Lukiolaiset ymmärtävät raha- ja talousasioiden tuntemisen ja oman taloustietämyksen parantamisen tärkeäksi. He myös mieltävät, että raha- ja talousasiat koskettavat jokaista ihmistä. Raha- ja talousasioista ollaan kiinnostuneita ja niitä voisi opettaa enemmän myös koulussa. Suosituin keino lisätä taloustietämystä koulussa on vierailevan asiantuntijan luennot. Asiantuntijan pitämä luento koetaan tarpeelliseksi oppimisen kannalta. Muita tärkeiksi koettuja keinoja ovat oman opettajan luennot ja teemapäivät. Tieto, jota näiden tuntien tulisi sisältää, koskisi verotusta, säästämistä ja rahankäyttöä. Myös lainat, sijoittaminen ja vakuutukset ovat kiinnostavia aiheita oman talouden kannalta.

Koulujen taloustietämyksen opetus on pitkälle kiinni opettajista ja heidän osaamisestaan ja mielenkiinnon kohteista. Pankki voi tässä olla mukana auttamassa asioissa, jotka muuttuvat. Pankin toimihenkilöt pysyvät talousasioissa ajan tasalla, koska käsittelevät niitä jokapäiväisessä työssään. Opetus jää usein pintapuoleiseksi ja teoriaa on vaikea ottaa käytäntöön varsinkin, jos asiat vanhenevat ja vaihtuvat nopeasti. Pankin pitämät erilaiset oppitunnit ovat juuri tämänkin takia tärkeitä. Oppilaat myös itse haluavat vaihtelua opetukseen ja asiantuntijan luennot sekä teemapäivät piristävät opetusta.

Oppilaiden kannalta vaikeaa on heidän kiinnostuksensa kohteiden löytäminen. Lukiossa oppilaat saavat valita pakollisten aineiden lisäksi tietyt aineet, joita he opiskelevat enemmän. Tällä tavoin jotkut oppilaista oppivat taloudesta enemmän kuin toiset varsinkin silloin, kun he opiskelevat yhteiskuntaoppia ja matematiikkaa. Koulun ja pankin yhteistyön tulisi erityisesti koskea kaikille pakollisia kursseja, jolloin kurssilla kaikki opiskelijat saavat samaa tietoa. Ennen pankkitunteja olisi hyvä kysyä oppilaiden mielipiteitä käsiteltävistä asioista: mitkä asiat he kokevat ajankohtaisiksi, kiinnostaviksi ja tärkeiksi.

Tutkimuksen tulokset antoivat hyvän suuntaviivan koulun ja pankin yhteistyölle. Oppilaiden mielipiteet ovat tärkeä osa yhteistyötä ja tutkimuksessa nähtiin myös, että kyselyn vastaajat eivät erotu vastauksillaan aikaisemmin tehdyistä tutkimuksista.

Sampo Pankin tutkimuksessa sekä Sastamalan lukioille tehdyissä tutkimuksissa huomaa paljon samankaltaisuuksia. Nuoret kokevat omaavansa hyvän taloustietämyksen, vaikka kokevat asiat vaikeiksi. He myös kokevat oppineensa koulussa omasta taloudesta ja raha-asioista, mutta eivät silti läheskään aina koe olevansa valmiita huolehtimaan itsenäisesti ja taitavasti omista talousasioistaan. OP-Pohjolan teettämän tutkimuksen ja tämän kyselyn pohjalta voidaan myös yleistää, että lähes jokainen nuori saa apua talousasioissaan vanhemmilta. Aikaisemmissa tutkimuksissa ei ole kysytty Internetin osuutta taloustietämykseen, mutta varmasti nuoret nyky-yhteiskunnan verkkomaailmassa hyödyntävät erittäin paljon Internetistä löytyvää tietoa, vaikka OP-Pohjolan tutkimuksen mukaan nuoret kokevat tiedot vaikeasti ymmärrettäviksi. Myös verkkopalvelujen yleistymisen ajaa nuoret herkemmin verkkoon. Nuorille on keksittävä myös muita lähestymistapoja ja tapoja oppia omasta taloudesta. Koulu on luonnollinen paikka nuorille olla ja sinne pitäisi pankin suunnata entistä ahkerammin.

Kyselyn tuloksien perusteella pystytään rakentamaan alustava suunnitelma oppilaitosyhteistyölle ja sen jälkeen hyväksyttävä se koulun ja pankin puolesta. Vastaavanlaista kyselyä ei aikaisemmin ole Vammalan Seudun Osuuspankille tehty, mikä teki tutkimuksesta arvokkaamman. Muutamia nuoriin kohdistuvia tutkimuksia on tehty, mutta kouluyhteistyön kannalta ei ole. Pankin ja koulun yhteistyön tulisi olla pitkäjänteistä ja suunnitelmallista. Kummankin osapuolen tulee sitoutua yhteistyöhön. Yhteistyöstä tulee tehdä kirjallinen suunnitelma, johon kummatkin osapuolet sitoutuvat. Suunnitelmassa tulisi olla aika, jolloin suunnitelma on voimassa. Suunnitelmaa ei tule tehdä liian pitkäksi ajaksi kerralla, koska asiat, toimijat ja aikataulut muuttuvat. Suunnitelma tulee myös tarkastaa tietyin aikaväleillä, kuten kolmen vuoden välein. Pankin ja koulun yhteistyö sisältäisi pankin osallistumisen teemapäiville ja tietyille, erikseen sovituille oppitunneille. Ennen teemapäiviä tai luentoja pitäisi oppilaille tehdä kysely asioista, joita he haluavat käsiteltävän. Tällä hetkellä käsiteltävät asiat olisivat verotus, rahankäyttö, säästäminen, sijoittaminen ja vakuutukset. Kaikkia ei tarvitse käsitellä kerralla, mutta tunneille voisi ottaa erilaisia teemoja, kuten rahankäyttö ja säästäminen tai verotus ja sijoittaminen. Jokaiselle tunnille on

valmistauduttava etukäteen, vaikka luennon runko olisi sama. Luentojen osaksi olisi myös hyvä ottaa osallistuvaa keskustelua, ettei luento muutu tylsäksi.

Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää lukioiden kanssa tehtävän yhteistyön kannalta. Oppilaitosyhteistyö Vammalan Seudun Osuuspankin ja lukion välillä on jo alustavasti tuottanut tulosta, kun pankin toimihenkilöt vierailivat koulun teemapäivillä lokakuussa 2011. Näiden tulosten perusteella voidaan toivottavasti tarkentaa tätä yhteistyötä myös luentoihin, joiden aiheiksi valitaan tällä hetkellä ajankohtaiset kiinnostuksen kohteet, kuten verotus, säästäminen ja sijoittaminen. Tutkimuksen ja sen tulosten käyttö selviää vasta myöhemmin ja tulokset esitellään ainakin pankin toimitusjohtajalle sekä mahdollisesti koulun rehtorille. Ajankohtaa esityksille ei ole vielä päätetty.

Tutkimuksen kyselyssä olisi voinut olla enemmän kysymyksiä, jolloin kysely olisi ollut vielä informatiivisempi. Kuitenkin rajallisen ajan ja kyselyn mielekkyyden kannalta kyselylomake oli parempi pitää ytimekkäänä. Tutkimuksen aikana heräsi myös uusia kysymyksiä, joita voisi miettiä jatkotutkimusten kannalta: miten pankin osallisuus taloustietämyksen opetukseen on parantanut oppilaiden tietämystä. Jatkotutkimuksessa voisi myös tiedustella opiskelijoiden kokemuksia pankkitunneista ja teemapäivistä, joilla pankki on ollut mukana. Näin saataisiin arvokasta tietoa kouluyhteistyöstä ja sen tuottamista tuloksista. Jatkotutkimuksessa voisi myös ottaa huomioon koulun ja opettajien näkökantoja, jolloin tutkimukseen tulisi uutta näkökulmaa.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Autio, M. & Heinonen, V. 2002. Nuorten kulutuksen moraalit ja moraalitalous. Teoksessa: M. Autio, I. Eresmaa, V. Heinonen, V. Koljonen, P. Paju & T-A. Wilska Pakko Riittää. Näkökulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulutukseen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 204-225.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Koljonen, V. 2002. Nuorten Velkaantuminen ja maksuhäiriöt. Teoksessa: M. Autio, I. Eresmaa, V. Heinonen, V. Koljonen, P. Paju & T-A. Wilska Pakko Riittää. Näkökulmia nuorten maksuhäiriöihin ja kulutukseen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 12-118.

Kontkanen, E. 2008. Pankkitoiminnan käsikirja. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy, 106–147

OP-Pohjola 2011a. Taloustaitotutkimus.

Peura-Kapanen, L. 2005. Kuluttajien rahatalouden hallinta. Helsinki: Kauppa- ja Teollisuusministeriö, Edita Publishing Oy. KTM Rahoitetut tutkimukset 1/2005.

Peura-Kapanen, L. & Raijas, A. 2009. Kuluttajien taloudellinen osaaminen 2000-luvulla. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Pulli, H. 2010. Taseoppia teineille. Kauppalehti s.21, 5.3.2010.

Sevänen, S. 2011. Talousopetus kaipaa arkisempaa otetta. Opettaja s.44–45, 21.10.2011.

Sunikka, A. & Peura-Kapanen, L. 2008. Kuluttajien varallisuuden hallinta –vertaileva tutkimus kuluttajien ja palveluntarjoajien näkemyksistä. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Sähköiset lähteet

Danske Bank 2009. Financial Literacy among 18-27 year old – based on a market research survey among young people in Denmark, Finland, Sweden, Norway, Northern Ireland and Ireland. Viitattu 5.10.2011: <http://www.danskebank.com/da-dk/CSR/samfund/finansiel-forstaaelse/Documents/Financial%20Literacy%20among%2018-27%20year%20olds.pdf>

Finanssialan Keskusliitto 2009. Nuorten rahankäyttötutkimus. Viitattu 22.9.2011 http://www.fkl.fi/materiaalipankki/julkaisut/Julkaisut/Nuorten_rahankayttotutkimus_2009.pdf

Finanssivalvonta 2010. Käyttötili ja säästämistili. Viitattu 22.9.2011 <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Tuotteita/Talletukset/Kayttotili/Pages/Default.aspx>

Kela 2011. Opintolaina. Viitattu 27.9.2011: <http://www.kela.fi/in/internet/suomi.nsf/NET/060601125122IL?OpenDocument>

Oksanen, A. 2008. Yli puolet 18–19-vuotiaista ei tiedä mikä korko on. Viitattu 28.9.2011: <http://www.hs.fi/talous/artikkeli/Yli+puolet+18%E2%80%9319-vuotiaista+ei+tied%C3%A4+mik%C3%A4+korko+on/1135233982964>

OP-Pohjola 2011b. Alaikäisten pankkitilien käyttö. Viitattu 26.9.2011: <https://www.op.fi/op/op-pohjola-ryhma/op-pohjola-ryhma/osuuspankit/alaikaisten-pankkilitien-kaytto?cid=151244316&srcpl=3>

Sampo Pankki 2010. Nuorten usko omaan talousosaamiseen vahva –käytäntö tuottaa ongelmia. Viitattu 30.9.2011: http://www.sampopankki.fi/fi-fi/TietoaSampoPankista/media/Tiedotteet/Pages/20100217_Taloulosaaminen.aspx

Sampo Pankki 2011. Kolmannes nuorista ylittää tilinsä ainakin kerran vuodessa. Viitattu 5.10.2011: http://www.sampopankki.fi/fi-fi/TietoaSampoPankista/media/Tiedotteet/Pages/20110713_Taloustaito_kolmannes_suomalais_nuorista_ylittaa_tilinsa.aspx

Simola, U. 2009. Asunnot. Viitattu 26.9.2011: <http://www.taloustaito.fi/fi-FI/a/?groupId=fbba2963-963e-4b21-a2a4-243d3b7842f7&announcementId=10b748a6-912a-4db5-b239-2c03065a371b>

Säästöpankki 2009. Säästöpankin tutkimustuloksia: Nuoret ja rahanhallinta. Viitattu 20.9.2011 https://www.saastopankki.fi/c/document_library/get_file?uuid=c71b185b-eb97-4975-b750-148c630dc53b&groupId=4681

Liite 1. Saatekirje.

Saate

Hyvä lukiolainen,

tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää keinoja nuorten taloustietämyksen lisäämiseksi koulun ja pankin yhteistyön avulla. Teen opinnäytetyöni Turun ammattikorkeakouluun ja työn toimeksiantajana toimii Vammalan Seudun Osuuspankki.

Oheisella kyselylomakkeella kerään tietoa ja mielipiteitä taloustietämyksesi tasosta, siitä miten taloustietämyksen tasoa voisi parantaa ja millä tavoin pankki voisi olla mukana parantamassa taloustietämystä. Kysely on pohjana opinnäytetyölleni ja vastauksesi on erittäin tärkeä työn onnistumisen kannalta.

Vastauksia käytetään ainoastaan tähän tutkimukseen. Vastaukset ovat nimettömiä ja ne käsitellään luottamuksellisesti. Kyselyyn vastanneiden kesken arvotaan kolme kappaletta kahden leffalipun pakettia. Arvontaan voi osallistua täyttämällä yhteystiedot kyselyn lopussa olevaan ”yhteystiedot arvontaa varten” – kenttään. Arvonta suoritetaan viikolla 45 ja arvonnassa voittaneisiin otetaan yhteyttä henkilökohtaisesti.

Kiitos vastauksestasi ja mukavaa syksyä!

Ystävällisin terveisin

Taija Jaakkola

taija.jaakkola@students.turkuamk.fi

Liite 2. Kysely.

Taloustietämyksen lisääminen pankin ja koulun yhteistyön avulla

1. Sukupuolesi   mies
    nainen

  2. Lukion vuosiluokkasi   1
    2
    3

  3. Ikäsi   _____

  4. Mistä saat neuvoa ja tietoa omaan talouteen liittyvistä asioista? Valitse kolme tärkeintä
    - Vanhemmat
    - Muut sukulaiset
    - Ystävät
    - Koulu
    - Internet
    - Media (TV, radio yms.)
    - Sanomalehdet
    - Pankki
    - Muualta, mistä?

  5. Kuinka usein keskusteleet vanhempiesi kanssa rahankäytöstä?
    - Säännöllisesti
    - Silloin tällöin
    - En koskaan

  6. Kuinka hyväksi koet oman talousosaamisesi?
    - Erittäin hyvä
    - Hyvä
    - Keskinkertainen
    - Huono
    - Erittäin huono

  7. Kuinka tärkeäksi koet seuraavat asiat
    - 1 Täysin turhaa   2 Turhaa   3 Tärkeää   4
    - Erittäin tärkeää
- Raha- ja talousasioiden tunteminen
Oman taloustietämyksen parantaminen
8. Mitä tietoa haluaisit omasta taloudesta saada (valitse kolme tärkeintä)
    - rahankäyttö
    - säästäminen

Liite 2. Kysely.

sijoittaminen
lainat
maksuhäiriöt
verotus
vakuutukset
eläke
kirjanpito
muuta, mitä?

9. Oletko oppinut omasta taloudesta ja raha-asioista koulussa?

Erittäin paljon
Paljon
Jonkin verran
Vähän
En yhtään

10. Oletko kiinnostunut oppimaan omasta taloudesta ja raha-asioista koulussa?

Erittäin kiinnostunut
Kiinnostunut
Vähän kiinnostunut
En yhtään kiinnostunut

11. Miten taloustietämystä tulisi lisätä?

Ryhmätyöt
Oman opettajan luennot
Vierailevan asiantuntija luennot
Keskustelut
Luentojen ja keskustelujen sekoitus
Koulun aulassa oleva infopiste
Teemapäivät
Muulla tavalla, miten?

12. Kuinka tarpeelliseksi koet, että taloustietämystä opettaa alan asiantuntija, kuten pankin toimihenkilö?

Erittäin tarpeelliseksi
Tarpeelliseksi
Jonkin verran tarpeelliseksi
En yhtään tarpeelliseksi

13. Millä tavalla pankki voisi olla mukana jakamassa ja opettamassa taloustietämystä yhdessä koulun kanssa?

14. Mitä asioita omasta taloudesta ja raha-asioista olet oppinut koulussa?

15. Tähän voit kirjoittaa ajatuksia taloustietämyksestä, sen lisäämisestä ja kyselyssä olleista kysymyksistä

Liite 3. Haastattelu.

Haastattelu

1. Miten pankki haluaisi olla mukana jakamassa taloustietämystä nuorille?
2. Miksi pankki haluaa olla mukana jakamassa taloustietämystä juuri nuorille?
3. Miksi pankille on tärkeää nuorten taloustietämyksen taso ja tason parantaminen?
4. Millä tavoin pankki haluaisi edistää nuorten taloustietämystä?
5. Mitä asioita pankki ajattelee, että nuorten pitäisi omasta taloudestaan tietää?
6. Miksi pankki haluaa tehdä yhteistyötä koulujen kanssa nuorten taloustietämyksen parantamiseksi?